

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1911. Andra kammaren. Nr 48.

Lördagen den 13 maj.

Kl. 7. e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Till behandling förelåg först lagutskottets utlåtande, nr 41, i anledning af väckta motioner om dels utredning rörande bolags jordförvärf inom Värmlands län, dels ock utvidgning af lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906 m. m. *Angående bolags jordförvärf m. m.*

Lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft två inom Andra kammaren väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen nr 228 af herrar *Jansson* i Krakerud, *Igel, Berg* i Munkfors, *Berggren* och *Jansson* i Edsbäcken samt nr 242 af herr *Lindhagen*.

I motionen nr 228 hade föreslagits, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes så skyndsamt ske kunde låta verkställa fullständig utredning rörande bolags jordförvärf inom Värmlands län samt för Riksdagen framlägga förslag till de åtgärder, som af denna utredning kunde påkallas.

Herr *Lindhagen* hade uti sin motion yrkat, att Riksdagen måtte:

1:o) för sin del besluta sådan utvidgning af lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906, att lagen blefve gällande öfver hela riket;

2:o) hos Kungl. Maj:t begära framläggande af förslag, att nämnda lag enligt förebild af norrländska arrende- och vanhäfslagarna utsträcktes att omfatta äfven enskilda skogsspekulanter;

3:o) hos Kungl. Maj:t begära en undersökning af uppgifna missförhållanden i följd af de enligt nämnda lag medgifna

*Angående
bolags jordför-
värf m. m.
(Forts.)*

fastighetsinrop af bolag å exekutiva auktioner samt af öfriga verkningar af lagen äfvensom, därest utredningen därtill gifve anledning, framlägga förslag till förbättringar i lagen;

4:o) hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till de norrländska arrende- och vanhäfDSLagarnas fulländande i de afseenden, som omförmäldes i motionärens reservationer till lagutskottets betänkande i ämnet vid 1909 års riksdag; samt

5:o) hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande af förslag till norrländska arrende-, vanhäfDS- och eventuellt äfven ägostyckningslagens tillämpning på motsvarande jord inom öfriga delar af riket.

Utskottet hemställde:

1:o) att Riksdagen, i anledning af herr Janssons i Krakerud m. fl. motion samt det under 1) i herr Lindhagens motion gjorda yrkande, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t så snart ske kunde låta verkställa fullständig utredning rörande omfattningen af bolags jordförvärf inom Värmlands län samt för Riksdagen framlägga förslag till de åtgärder, som af denna utredning kunde föranledas;

2:o) att Riksdagen, i anledning af det under 1) i herr Lindhagens motion gjorda yrkande, måtte för sin del antaga ett i utlåtandet intaget förslag till lag om ändrad lydelse af 1 och 3 §§ i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906, enligt hvilket förslag området för ifrågavarande lags tillämplighet skulle utsträckas till att omfatta hela Gäfleborgs län;

3:o) att det under 1) i herr Lindhagens motion framställda yrkande, i hvad det icke besvarats genom utskottets hemställan under 1:o) och 2:o), icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda;

4:o) att det i herr Lindhagens motion under 2) framställda yrkande icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda;

5:o) att Riksdagen, i anledning af det i herr Lindhagens motion under 3) gjorda yrkande, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta anordna undersökning rörande verkningarna af lagen den 4 maj 1906 om förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom samt, i den mån och på det sätt, som kunde anses lämpligt, framlägga resultatet af undersökningen:

6:o) att det i herr Lindhagens motion under 4) gjorda yrkande icke måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd; samt

7:o) att det i herr Lindhagens motion under 5) gjorda yrkande ej heller måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Reservationer hade emellertid afgifvits.

Beträffande utskottets hemställan 1:o) och 2:o):

af herrar *Håkanson, Andersson, Trana* och *von Baumgarten*, hvilka yrkat, att ifrågavarande motioner icke måtte i dessa delar föranleda någon Riksdagens åtgärd; och

af herrar *af Ekenstam, Bergendahl* och *L. Petersson* som beträffande utskottets hemställan under 2:o) instämt i herr *Håkanson*s m. fl. nyssnämnda yrkande;

beträffande utskottets hemställan under 3:o);

af herrar *Widén, Berggren, Ersson, Jansson* i Edsbäcken, *Petrén* och *Forsberg* som ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen, i anledning af det i herr *Lindhagens* motion under 1) gjorda yrkande, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande omfattningen af bolags jordförvärf i de öfriga delar af riket, i fråga om hvilka lagen den 4 maj 1906 icke skulle äga tillämpning:

samt beträffande utskottets hemställan under 5:o):

af herrar *Håkanson, G. Andersson, af Ekenstam, Bergendahl, L. Petersson, Trana* och *von Baumgarten*, som hemställt, att motionen i denna del icke måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Sedan utskottets hemställan i *punkten 1:o)* föredragits, begärdes ordet af

Herr *Jansson* i *Krakerud*, som yttrade: Lagutskottet har ju tillstyrkt den af mig med flera afgifna motion, som i denna punkt omhandlas, hvarför utskottets hemställan här icke borde föranleda någon diskussion från motionärernas sida. Vi ha emellertid fått oss tillsänd en resolution från *Värmland*, hvilken jag nu ber att få läsa upp, på det att den måtte inkomma i *Andra kammarens* protokoll, detta med särskildt afseende fäst å ett yttrande rörande denna fråga, som fälldes i *Första kammaren* förlidet år. Resolutionen i fråga lyder, som följer: »Hemmansägare i *Mangskog*, talrikt församlade i sin sockenstuga, få härmed bringa *Eder* sin tacksamhet, för att Ni i *Riksdagen* framburit motion om utredning angående bolagens jordförvärf i *Värmland*. Då vi se, hur i vår församling bolagen slå under sig allt större jordområden, på de sista fem åren från 5 till 21 procent af församlingens taxeringsvärde, under det den själfägande jordbruksbefolkningen i samma mån minskats, önska vi lifligt, att *Eder* motion måtte bifallas och leda till en snar lagstiftning i frågan. Vi protesterar mot talet, att hemmansägarna i *Värmland* icke önska sig en sådan lagstiftning. *Mangskog* den 5 mars

Angående
bolags jordför-
värf m. m.
(Forts.)

Angående bolags jordförvärf m. m. 1911. På de församlades uppdrag: Nils Andersson, nämndeman. Nils Persson, ordförande i kommunalnämnden. August Keyland, ledamot i kommunalnämnden. Alfred Bryntesson, v. ordförande i kyrko- och skolråd.»

(Forts.)

Jag har intet annat yrkande att göra än på bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkten 2:o).

Utskottets hemställan bifölls.

Efter föredragning af *punkten 3:o)* anförde

Herr Widén: Såsom herrarna finna af det föreliggande betänkandet, har jag jämte några andra af utskottets ledamöter i denna punkt afgifvit en reservation, i hvilken vi, i enlighet med det beslut, som vid flera föregående riksdagar fattats af Riksdagens Andra kammare, hemställt, att Riksdagen i anledning af det i herr Lindhagens motion under 1) gjorda yrkande, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande omfattningen af bolags jordförvärf i de öfriga delar af riket, i fråga om hvilka lagen den 4 maj 1906 icke skall äga tillämpning. Vi ha såsom stöd därför åberopat det utlåtande, som afgafs af 1909 års lagutskott, då majoriteten inom utskottet tillstyrkte en liknande framställning som den af reservanterna här gjorda. I år har detta yrkande icke vunnit majoritet, men det är väl i alla fall sannolikt, att Andra kammaren är villig att bifalla vår framställning. Såsom skäl därför har jag icke något att anföra utöfver hvad förut blifvit sagdt, det torde ock vara onödigt, då kammarens position i frågan väl är bestämd på förhand. Jag vill blott säga, att äfven för dem, som möjligtvis ha en annan åsikt än vi angående hvad som bör åtgöras i anledning af den utredning, som här är begärd, borde det väl i alla fall vara uppenbart, att en så viktig, socialpolitisk och nationalekonomisk fråga som denna, nämligen frågan om i hvilken omfattning bolagens jordförvärf griper omkring sig, är väl värd en ingående och grundlig undersökning. Det borde, som sagdt, för alla vara klart, att en dylik utredning är högeligen önskvärd. Den må sedan leda till hvilket resultat som helst, det är dock alltid angeläget för statsmakterna att ha reda på denna sak. Denna angelägenhet borde därför vara gemensam både för dem, som vilja ha fram en lagstiftning på detta område, och dem, som icke vilja det, ty genom en dylik undersökning får man ju klart för sig, huru det förhåller sig, och man behöfver icke som hittills väl mycket skett gå på känn i denna fråga.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Olsson i Broberg: Herr talman, mina herrar! Jag har, såsom framgår af betänkandet, varit med om det beslut, som utskottet fattat uti första punkten. Jag har ansett detta vara så mycket mera lämpligt, som jag har mig bekant, att den s. k. Norrlandslagstiftningen i de län, där den tillämpas, varit till stort gagn och haft åsyftad verkan. I fråga om Värmlands län, med afseende å hvilket Andra kammaren beslutat, att en utredning skall ske, huruvida icke äfven där lagen borde tillämpas, så anser jag, att då detta läns representanter här i kammaren med ganska stor enhällighet påpekat nödvändigheten af, att denna lag äfven måtte komma att omfatta Värmlands län, så kan man icke ställa sig likgiltig inför ett sådant enhälligt yrkande. För öfrigt känna vi ju alla till, att förhållandena, åtminstone i åtskilliga delar af Värmland, äro ganska lika de norrländska förhållandena öfverhufvud taget. Det är i Värmland så, att där på många håll skogarna utgöra det hufvudsakligaste värdet, och alltså jordbruket är af mindre betydelse, och därför kan man befara, att dessa bolag, som förvärfvat stora skogskomplexer, låta jordbruket, som ligger inom de af bolagen förvärfvade områden, förfalla, och det är detta de s. k. norrlandslagarna rikta sig emot och i det fallet äfven visat sig ganska verkningsfulla och ledt till åsyftadt resultat. Därför kan man vara med om den saken.

*Angående
bolagsjordför-
värf m. m.
(Forts.)*

Men i denna punkt är föreslaget, att undersökning skall göras, huruvida icke en dylik lagstiftning skulle vara af behovet påkallad och lämplig äfven för öfriga delar af landet, d. v. s. alla de delar af landet, som den s. k. norrlandslagstiftningen icke har någon tillämpning på. Nu vill jag med afseende å detta först påpeka — hvilket vi ju för öfrigt alla känna till — att förhållandena äro så väsentligt annorlunda i mellersta och södra delarna af landet mot i Norrland. Här är jordbruket egentliga hufvudnäringen och här kan man därför icke befara, att bolag bildas för att köpa skogar eller något annat, som är af så väsentligt värde för dessa bolag, att de låta jordbruket, som där är det väsentliga, förfalla. För öfrigt har ju icke heller från dessa län försports någon framställning om, att en lagstiftning på detta område inom dessa delar af vårt land är af behovet påkallad eller nödvändig. Då tycker jag det är ganska egendomligt att komma med begäran om en sådan utredning, som reservanterna föreslagit, då man nu vet, att det var just på grund utaf norrlandsrepresentanternas mångåriga, enhälliga framställningar här i kammaren, som den s. k. norrlandslagstiftningen kom till stånd. Det var en allmän opinion, som man ovillkorligen både borde och måste taga hänsyn till och som också ledde till resultat, ty man bör väl i alla fall, då man skall inlåta sig på en dylik undersökning, tänka efter, om i de delar af landet, som denna undersökning skulle gälla, yppat sig något behof af eller därifrån gjorts någon framställning i afseende å en dylik undersökning.

Angående
bolagsjordför-
värf m. m.
(Forts.)

Nu säger man ju, att inom Skåne och äfven vissa delar af Östergötland och Västergötland ha sockerbruksbolag förvärfvat ganska stora jordkomplex för odling af sockerbeter. Ja, det kan nog vara sant, men jag undrar, om detta varit till någon olycka för jordbruket. Det är ju egentligen jordbruket, som haft gagn af dessa sockerbruks tillkomst i dessa orter, och för öfrigt veta vi, att sockerbetsodlingen måste drifvas på ett alldeles särskildt sätt och att jorden där måste sättas i den bästa kultur, för att sådan odling skall kunna bedrifvas. Man kan nära nog säga, att de egendomar, på hvilka man drifver sockerbetsodling i större utsträckning, tjänat som föredöme för andra egendomar i närheten.

Jag anser, som sagdt, att en utredning, sådan som reser-
vanterna här föreslagit, icke är af behovet påkallad, och jag vill också be att få erinra därom, att för närvarande pågår ju en utredning om åtgärders vidtagande för, såsom det heter, bonde-
klassens bibehållande vid jordbruket, och denna utredning torde väl äfven ha inverkan på just de förhållanden, som man här pekar på, och därför tycker jag, att äfven ur den synpunkten är en skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om en sådan utredning, som här är ifrågasatt, alldeles onödig.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Igel: Herr talman! Det är nog sant, som den före-
gående talaren sade, att icke något särskildt yrkande kommit från de södra länen och deras representanter eller befolkning rörande denna sak. Men ehuru inga sådana yrkanden gjorts därifrån, äro dock förhållandena sådana, att det vore väl värdt att göra en sådan undersökning, som här är föreslagen. Om vi tänka på norra Dalsland t. ex., som ligger alldeles intill Värmland, så äro förhållandena på bägge ställena alldeles desamma. I norra Dalsland liksom i Värmland ha en del bolag slagit under sig mycket stora skogsarealer. Dessa bolag ha låtit jorden förfalla och ligga i vanhäfd på många ställen, där som förr var ganska stor trefnad. Om vi sedan flytta oss därifrån till norra Västergötland och äfven till Närke, torde denna sak vara att tänka på. Riksdagen borde väl därför icke draga sig för en utredning för att få ljus i saken. Visar en utredning, att det är behöfligt, så skulle man ju kunna utsträcka området för denna lag. Visar det sig då, att äfven Dalsland, Västergötland och Närke behöfva en dylik lagstiftning, ja, då hade man ju något att gå efter, och då kunde man utsträcka denna lagstiftning till dessa delar af landet. Skulle det sedan visa sig, att något behöfde göras, för att bolagen icke skulle slå under sig alltför mycket åkerbruksjord för vissa ändamål, ja då hade man äfven genom en dylik utredning den saken klar.

Min uppfattning är, att Riksdagen icke borde sätta sig emot en sådan utredning, ty vi behöfva ju icke frukta för att få ljus i saken. Är det så, som sagdt, att utredningen visar, att vi icke böra gå längre än vi gått, kunna vi vara ense om att stanna där vi äro, men om den visar, att vi böra gå ett steg ytterligare, så kunna vi ena oss om detta, äfven om representanterna ifrån dessa län icke, såsom fallet varit med representanterna från Värmlands län, kommit med motioner i saken.

*Angående
bolagsjordför-
värf m. m.
(Forts.)*

Då förhållandena här äro sådana, att det i alla fall tarivas en undersökning, ber jag därför att få biträda förslaget om en utredning.

Grefve R. Hamilton: Jag ber att få taga afstånd från den uppfattning, som här uttalats af den aktade talaren på bohuslänsbänken, nämligen att det voro synnerligen lämpligt, om betodlingen komme i händerna på sockerbruksbolagen. Jag vågar fullkomligt bestrida lämpligheten af något dylikt. Jag vill framhålla, att det intensiva jordbruket i våra provinser skötes fullt ut lika bra af småbrukarna som af de stora bolagen och att det är vida lämpligare, att betodlingen bedrifves af jordbrukarna än af sockerbruksbolagen.

Den statistik, som åtföljer reservationen, angifver ju att bolagens jordförvärf ökats betydligt, närapå fördubblats, under de senare åren i åtskilliga delar af landet, särskildt i södra delen af detsamma. Det synes verkligen vara på tiden, att man vidtager en undersökning rörande bolagens jordförvärf, ty det kan väl hända, att det vore lämpligt, att Norrlandslagen blefve gällande äfven för mellersta och södra Sverige.

Jag ber således, herr talman, att få förena mig med herr Widén i yrkande på bifall till den af honom med flera i denna punkt afgifna reservationen.

Herr Olsson i Broberg: Herr talman! Jag ber blott att få säga, att grefve Hamilton säkerligen missuppfattat mitt yttrande, eller om jag yttrat mig så, att man skulle kunna få ut den meningen af hvad jag sade, att jag skulle önska, att sockerbetsodlingen komme i händerna på sockerbruksbolagen, har jag yttrat mig aldeles fel, ty det vill jag säga, att ingen mindre gärna än jag skulle se, att bolagen, det må nu gälla vare sig det ena eller andra området, få en alltför dominerande makt. Hvad beträffar sockerbetsodlingen vill jag i alla fall säga, att bolagen inom de områden, där denna odling bedrifves, varit föregångare för densamma. De ha likväl arbetat upp en industri, som är till stort gagn för jordbruket, och jag har icke hört från något håll annat, än att man säger, att sockerbetsodlingen är af så stort värde för Skåne, att den hufvudsakligaste inkomsten af jordbruket där är just inkomsten af sockerbetsodlingen. Jag kan-

*Angående
bolagsjordför-
värf m. m.
(Forts.)*

icke finna annat, än att dessa bolag, fastän de ha sina afvigsidor såsom all mänsklig verksamhet, dock gjort åtskilligt godt. Jag vet, och det upplystes för öfrigt inom utskottet, att de nystartade sockerbruksbolagen inom Skaraborgs och Östergötlands län, som byggt stora dyrbara fabriker, måst inköpa jordkomplex för att kunna förse sina sockerbruk med den behöfliga råvaran. Sedan nu emellertid sockerbetsodlingen kommer att öfvertagas af jordbrukarna i orten, vilja dessa bolag ingenting hellre än sälja sina jordegendomar. Detta visar, att bolagen ha i många fall varit rent af nödsakade att förvärfva vissa jordområden för att kunna hålla sig med råvaran, men att de icke ansett detta vara någon affär. Jag menar därför, att man icke kan peka på dessa fall såsom innebärande någon fara för jordbrukets bestånd eller att jorden där skulle blifva vanskött, och det var ju egentligen den synpunkten, som låg till grund för Norrlandslagstiftningen, att de stora skogsbolagen inköpte stora komplex, där jorden sedan fick ligga för fäot och komma i vanhäfd; det var det man ville förekomma den gången, men man kan icke säga, att något likartadt förhållande förefinnes i södra delarna af landet. Gent emot herr Igel ber jag att få säga, att jag icke vet, om det är en eller annan trakt på norra Dal, där bolagen köpt skog i alltför stor utsträckning, men det förvånar mig mycket, om icke representanterna för dessa orter skulle ha lika klar blick, som värmlandsrepresentanterna haft, så att om de fått se något, som är, som det icke borde vara, de icke påpekat det här i riksdagen.

Herr Igel: Herr talman! Med anledning af herr Olssons anförande vill jag säga, att jag icke betviflar, att dalslandsrepresentanterna ha lika klar blick på denna fråga som värmlandsrepresentanterna visat sig ha, men förhållandet är det, att den ena af dalslandsrepresentanterna, som vi här ha, tillhör södra Dalsland och han har icke haft någon anledning att upptaga saken, och hvad representanten för norra Dalsland beträffar så bor han tämligen långt söder ut i den domsaga, som han har äran representera, och har troligen icke varit i tillfälle att med egna ögon se förhållandena, sådana som de äro i norra Dalslands socknar, och därför icke heller kommit att tänka på denna sak; men den, som sett, hur det gått med jorden på de egendomar, som där kommit dels i bolagshänder och dels i enskilda utlänningars händer, han måste ha lagt märke till, att jordbruket fått förfalla helt och hållet. En del hus ha rutnat ned och andra äro borttagna, så att man nu ser bara ett stenröse, där stugan stått förr i världen. Där råder den ytterligaste vanhäfd, folket har rest bort mest till Amerika, och trakterna äro helt och hållet affolkade. Där det var fullt med trefna bostäder och mycket folk i min ungdom, är det numera nästan bara ödemarker på grund af den framfart bolag och vederlikar tillåtit sig

i den trakten. Detsamma kan bli förhållandet äfven med skogs-trakterna i Västergötland. Såsom herrarna se i tabellen, som är vidfogad betänkandet, äro i Örebro län förhållandena för närvarande värre än i de nyss påpekade länen, och jag tänker, att representanterna för Örebro län äfven varit vakna, fastän de af vissa anledningar icke tagit itu med detta spörsmålet. Det tyckes mig dock, som om det vore nödvändigt, att något åtgjordes och man bör, som jag sade förra gången, när jag hade ordet, icke draga sig för en utredning. Den kan man väl alltid tåla att se och taga kännedom om, hur saken står. Jag instämmer därför, herr talman, i landshöfding Widéns yrkande.

*Angående
bolags jordför-
värf m. m.
(Forts.)*

Grefve R. Hamilton: Herr talman! Bolagen ha i allmänhet icke varit några föregångsmän för jordbrukarne, men de ha köpt jorden för att kunna konkurrera med jordbrukarne ifråga om sockerbetsodling, och jag vet icke precis, om det är så särdeles lämpligt. Bolagens uppköp af jord, medför att jorden sammandrages i stora komplex i stället för att bibehållas i små lotter, hvilket är en sträfvan, som åtminstone vi i denna kam-mare icke önska befordra.

Herr Svensson i Skyllberg: Då herr Igel berört förhållan-dena i Örebro län och framhållit att aktiebolagens jordförvärf därstädes väsentligen ökats under den period, som finnes angifven i den vid reservationen fogade tabellen, ber jag att få nämna, att under 1880-talet detta berodde på särskilda förhållanden. Då var förhållandet det, att en del egendomar öfvergingo till aktie-bolag men fortfarande förblefvo i hufvudsakligen förutvarande ägarnes ägo. Man antog aktiebolagsformen, ehuru i realiteten egendomarna kommo att tillhöra samma ägare. Det var i stort sedt orsaken till den stora ökningen af aktiebolagens egendomar under 1880-talet. Sedan 1895 har ingen ökning skett, utan för-hållandena ha varit tämligen konstanta på de sista åren, och jag tror, att de sista åren rent af visat en tillbakagång i fråga om antalet mantal, som af aktiebolag innehafvas.

Om nu en undersökning skall ske — hvilket jag ingalunda vill motsätta mig — hoppas jag, att den får bli af allsidig natur, och att man undersöker, huruvida skada uppstått ur det all-männas synpunkt, däraf att aktiebolagen innehafva egendomar eller ej.

Öfverläggningen förklarades härmed vara afslutad. Herr talmannen framställde propositioner å dels bifall till utskottets hemställan, dels ock afslag å samma hemställan och bifall i stället till den af herr Widén m. fl. afgifna, vid punkten fogade reserva-tionen; och ansåg herr talmannen den senare propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Som emellertid votering begärdes,

Angående bolags jord-förvärf m. m. blef uu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

(Forts.)

Den, som vill, att kammaren, med afslag å lagutskottets hemställan i punkten 3:o af utskottets förevarande utlåtande nr 41, bifaller den af herr Widén m. fl. afgifna, vid punkten fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 113 ja mot 60 nej; och hade kammaren alltså afslagit utskottets hemställan och i stället bifallit den af herr Widén m. fl. afgifna reservationen.

Punkterna 4:o)—7:o).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

§ 2.

Vidare föredrogos hvart för sig första särskilda utskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition, nr 44, angående anslag till arbetsdomstolen, och

nr 3, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition, nr 45, angående anslag till bestridande af kostnaden för den genom statens försorg anordnade medlingen i arbetstvister.

Kammaren biföll hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 3.

Angående ersättningen till tjänstemän och vaktbetjäning hos ett utskott. Häruppå företogs till afgörande första särskilda utskottets memorial, nr 4, angående ersättning åt dess tjänstemän och vaktbetjäning.

I förevarande memorial hemställde utskottet, att åt utskottets tjänstemän och vaktmästare måtte beviljas följande arfvoden:

åt sekreteraren	2,500	kronor
» notarien	1,500	»
» vaktmästarna, hvardera ...	325	»

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter ordet begärdes af

*Angående
ersättningen
till tjänstemän
och vakt-
betjäning hos
ett utskott.
(Forts.)*

Herr Olausson, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Det har väckt icke allenast min utan mångas förvåning, att första särskilda utskottet begärt, att Riksdagen skall bevilja ett arfvode åt dess sekreterare med ett belopp af 2,500 kronor. Sekreteraren i samma utskott föregående år erhöi, om jag icke missminner mig, ett arfvode af 1,800 kronor, och ändå ansågs detta belopp vara ganska högt tilltaget. Sekreterarne i de flesta af de ständiga utskotten uppbära icke mer än 500 kronor i månaden, hvilket är betydligt lägre belopp, än hvad här ifrågasättes.

Skulle nu Riksdagen bevilja det här begärda beloppet, kommer som en gifven följd häraf konsekvensen att bjuda, att arvodena äfven måste höjas för sekreterarne i de ständiga utskotten.

Då jag jämte många med mig anser, att de arfvoden, som utgå till utskottens sekreterare, äro tillräckligt höga, får jag, herr talman, taga mig friheten hemställa, att kammaren måtte besluta, det arfvodet till första särskilda utskottets sekreterare måtte sättas till 2,000 kronor.

Vidare anförde

Herr Zetterstrand: Herr talman, mina herrar! Jag förvånar mig icke det ringaste öfver, att den föregående talaren och många med honom funnit detta arfvode väl högt tilltaget. Det måste förefalla så för enhvar. Man hade till och med förut föreslagit något högre ersättning, men slutligen stannat vid 2,500 kronor, hvilket förslag jag också biträdde. Då jag så gjort, vill jag säga anledningen därtill.

Den föregående ärade talaren gjorde en jämförelse mellan förhållandena i fjol. Då var det i detta utskott två sekreterare, den ene med 1,800 och den andre med 1,500 kronors arfvode, notarien fick 1,000 kronor. Nu äro de två sekreterarne ersatta med en sekreterare och en notarie och den sammanlagda kostnaden för ersättning åt utskottets tjänstemän är 300 kronor mindre än i fjol. Men så är det en sak, som är den allra viktigaste, nämligen att denne sekreterare skall af detta arfvode aflöna sin vikarie på den plats han har, så att den rena behållningen för honom går till 1,000 kronor. Det är den rena förtjänst, han af sin tjänstgöring som sekreterare hos detta utskott får. Jag ansåg mig icke kunna motsätta mig detta anslag med hänsyn till den synnerligen ansvarsfulla befattning, han haft; och om man tar i betraktande det utmärkta sätt, hvarpå han skött sitt arbete, hvilket visserligen icke ledt till något resultat, men föranledt, att ärendet kommit in i kamrarna fjorton dagar eller tre veckor tidigare än eljest skulle varit fallet, måste jag yrka bifall till utskottets förslag.

Angående
ersättningen
till tjänstemän
och rakt-
betjäning hos
ett utskott.
(Forts.)

I detta anförande instämde herrar *Olsson* i Älfvalsåsen och *Pettersson* i Bjälbo.

Herr Rydén: Herr talman, mina herrar! Då denna arfvodesfråga kommit på tal, skall jag be att få säga, att jag till alla delar instämmer i det anförande, som herr *Olausson* höll. Det kan, äfven om så är, att sekreteraren i detta fall fått aflöna sin vikarie med något belopp, ändå icke försvaras, att vi hugga till med sådana här arfvoden.

För min del anlägger jag framför allt den synpunkten på denna fråga, att vi böra vara rättvisa mot våra egna tjänstemän. Om jag t. ex. tar sekreteraren i lagutskottet, som sliter alldeles oerhördt — jag bara behöfver peka på, att han skrifvit hela det i dag föredragna betänkandet om föreningslagarna, hvilket enligt min uppfattning kräft mycket mera arbete än hvad aftalsutskottets betänkande gjort, enär däri varit mycket mera lagtext att formulera — och tänker på hvad han har för arbete hela riksdagen med den mängd af välskrifna och digra betänkanden, som här komma in till kamrarna, så få vi väl medge, att det är en förskräcklig disproportion mellan arfvodena i dessa båda fall. Det är icke ett spår af rättvisa mot våra egna tjänstemän, att de skola slita hela riksdagen med sådant arbete men icke ha så stor lön som tillfälligt arbetande sekreterare, som komma in och tjänstgöra ett litet grand. Den nu ifrågavarande sekreteraren har icke haft så ofantligt mycket att göra, vågar jag säga. Flera utskottsledamöter hafva sagt, att arbetet för sekreteraren i det särskilda utskottet icke varit så betungande i år som i fjol. Det har visserligen omfattat en längre tid, men icke varit så stort som under förra året. Då sekreterarens arfvode i fjol kunde sättas till 1,800 kronor — och jag antager, att han äfven då fick aflöna sin vikarie — så är det väl icke mer än rättvist, att vi nu ej gå längre än till det belopp, som herr *Olausson* föreslagit.

Jag tror också, att vi måste något litet se upp med dessa arfvodesfrågor. Det har visat sig en mycket stark tendens hos de särskilda utskotten att höja dessa arfvoden alldeles förfärligt mot hvad vi betala åt våra ständiga tjänstemän. För några år sedan, när jag började min riksdagsmannabana, hajade vi till litet hvar för ett belopp af 1,500 kronor åt en tillfällig sekreterare; och vi tyckte alla, att det var ett afsevärdt arfvode. Men den gången var det ett betänkande, som var mycket större än detta.

Jag kan icke vara med om att nu bevilja ett så högt arfvode, som utskottet här föreslagit, och jag tror, att äfven om vi bevilja 2,000 kronor för ett arbete, som räckt något öfver två månader, och som dock icke tagit all sekreterarens tid utan medgifvit honom att hafva andra uppdrag vid sidan däraf, detta är fullt tillräckligt. Det är i alla fall den aflöning, som utgår till våra justitieråd; och jag måste därför hålla på ett bifall till herr *Olaussons* förslag.

Herr Schotte: Herr talman! Jag har icke deltagit i utskottets behandling af detta ärende och har således icke haft någon del i dess hemställan angående det arfvodesbelopp, som här blifvit föremål för anmärkning. För min del går jag gärna in på att, såsom föregående talare framhållit, detta arfvode förefaller åtskilligt högt; men det har varit vanligt, att de särskilda utskotten aflönat sina sekreterare något högre än de ständiga utskotten aflönat sina. Jag vill erinra mig, att sekreteraren i det särskilda utskott som för några år sedan hade bolagslagarna om hand tillerkändes ett ganska högt arfvode — jag undrar om det ej var 3,600 kronor. Jag tror, att det knappast är skäl för Andra kammaren att här göra någon ändring i utskottets förslag och därigenom sannolikt framkalla en gemensam votering; jag vågar tro, att de särskilda upplysningar, som här meddelats eller, att sekreteraren till sin vikarie i den ordinarie befattningen fått afstå så mycket af nämnda arfvode, att hans verkliga behållning — fränset den fulla revisionssekreterarelönen — på arbetet hos utskottet ej blir mera än 1,000 kronor, bör vara skäl tillräckligt för att bevilja honom det belopp, hvarom utskottet enat sig.

*Angående
ersättningen
till tjänstemän
och vakt-
betjäning hos
ett utskott.*

(Forts.)

Däremot är jag gärna med om, att det vore lämpligt, att kammaren fastställde några grunder för sekreterarearfvodenas utgående; och särskildt tror jag, att sekreterarna i vissa ordinarie utskott t. ex. i lagutskottet måste anses kanske väl knappt aflönade med det arfvode, som är dem anvisadt för det synnerligen mångsidiga arbete, som flera af dessa sekreterare ha att utföra.

Jag hemställer, herr talman, att kammaren ville bifalla utskottets förslag.

Herr Jansson i Djursåtra: Herr talman! Jag tror för min del, att det är nödvändigt att se till, att icke sådana arfvoden som det, hvilket nu är i fråga, få utsträckas hur högt som helst. Det måste finnas någon gräns; och äfven om ett utskott utser till sekreterare en person, som har skyldighet att aflöna vikarie, måste det i alla fall vara angeläget för hvarje utskott, som behöfver en sekreterare, att tillse, att åt denne icke utbetalas mera penningar, än som är nödvändigt. Skulle ingenting annat erfordras, för att ett utskott skulle utbetala hur högt sekreterarearfvode som helst, än att utskottet utser en sekreterare, som har att aflöna en vikarie, så blefve det ju ingen gräns för hvar arfvodena skulle stanna.

Hvad nu beträffar det uppdrag, som här är i fråga, så omfattar det i alla fall en icke synnerligen lång tid; och jag tycker därför, att det arfvode, som här under debatten föreslagits, nämligen 2,000 kronor, bör vara alldeles tillräcklig ersättning för den tiden och det högsta arfvode, som här kan komma i fråga.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till det af herr Olausson

Angående ersättningen till tjänstemän och vaktbetjäning hos ett utskott. framställda förslaget; och jag anser, som sagdt, att det är alldeles nödvändigt att fastslå, att det måste bli en gräns för arvodena här i Riksdagen.

(Forts.) Efter härmed slutad öfverläggning gaf herr talmannen propositioner på dels bifall till utskottets hemställan och dels bifall till nämnda hemställan med den af herr Olausson under öfverläggningen föreslagna ändring däri; och fattade kammaren beslut i öfverensstämmelse med den sistnämnda propositionen.

§ 4.

Angående införande af religionskunskap såsom läroämne vid allmänna läroverk och folkskolor. Å föredragningslistan fanns härefter upptaget Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om införande af religionskunskap såsom läroämne vid allmänna läroverk och folkskolor.

I en inom Andra kammaren af herr Kjellberg väckt motion, nr 291, hade föreslagits, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, under hvilka förhållanden religionskunskap kunde införas såsom ett för samtliga lärjungar obligatoriskt läroämne vid folkskolorna och allmänna läroverken, samt för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill en sådan utredning kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon Andra kammarens åtgärd föranleda.

Uti vid utlåtandet fogad reservation hade emellertid herr Waldén föreslagit, att Andra kammaren för sin del ville besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, under hvilka förhållanden religionskunskap kunde införas såsom ett för samtliga lärjungar obligatoriskt läroämne vid folkskolorna och allmänna läroverken, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill en sådan utredning kunde föranleda.

Efter det utskottets hemställan upplästs, yttrande

Herr Waldén. Herr talman, mina herrar! Då jag icke kunnat ansluta mig till utskottets utlåtande angående den föreliggande motionen och därför nödgats såsom reservant angifva min ståndpunkt till densamma liksom några af de skäl, som dikterat denna min ståndpunkt, kan jag icke låta detta, enligt mitt förmenande, synnerligen viktiga ärende passera utan att yttra några ord, och jag anser mig ha så mycket större anledning härtill, som, så vidt jag kan se, utskottet i sin motivering på sätt och vis gått vid sidan om den fråga, hvarom motionen egentligen rör sig.

Såsom jag i min reservation inledningsvis antydt, är frågan om religionsundervisningens ordnande i skolan en af de mest brännande och blir detta i allt högre grad för hvarje dag som går. Och man kommer sannerligen icke i från densamma genom några, låt vara än så välmenade reformer ifråga om läroböcker, mindre timantal etc., såsom utskottet tycks förmena. Frågan gäller nämligen ingenting mindre än ett slutligt och fullständigt införande af religionsfrihet i vårt land och afskaffandet af ett obehörigt och fördärfligt samvetstvång i våra skolor. Och detta mål kommer enligt mitt förmenande icke att uppnås, förrän den dag, vår nuvarande konfessionella religionsundervisning blifvit ersatt med en konfessionslös sådan.

Angående införande af religionskunskap såsom läroämne vid allmänna läroverk och folkskolor.
(Forts.)

Det är detta, som är det centrala, själfva kärnpunkten i denna fråga, och just detta sakförhållande har utskottet så godt som fullständigt förbisett, då det i sin motivering nästan utslutande uppehåller sig vid och resonerar om de rent formella reformkrafven rörande den nuvarande kristendomsundervisningen. Huru berättigade dessa ur pedagogisk synpunkt än kunna vara, så kommer dock deras genomförande endast att blifva ett svagt palliativ. Nej, vi måste gå betydligt djupare i denna fråga: det är ej nog med att ändra kristendomsundervisningens *form*, vi måste gå till grunden och lägga om religionsundervisningens *innehåll*, för så vidt det gäller vårt offentliga skolväsen. Men detta kan endast ske genom införandet af en konfessionslös och historisk religionsundervisning.

Nästa fråga blir då den: Hvad menas med en sådan religionsundervisning, och hur skall den lämpligen meddelas?

Ja, jag har i motiveringen till min reservation i största korthet sökt antyda, huru jag tänker mig en sådan undervisning anordnad, och hvilken betydelse jag vill inlägga i begreppet historisk religionsundervisning, särskildt när det gäller densammas bedrivande på skolans lägre stadier, hvilka hufvudsakligen ligga inom mitt erfarenhetsområde.

Jag vill nu icke upptaga kammarens särskildt i dessa dagar så strängt upptagna tid med en utförligare framställning af ifrågavarande spørsmål. Men jag anser mig böra i detta sammanhang kraftigt understryka, att åtminstone jag för min del icke har tänkt mig, att undervisning om kristendomen och Jesu lära skulle afskaffas i våra skolor, utan bör tvärtom detta fortfarande vara det *centrala* i densamma. Hvad jag och många tusen med mig vill ha bort är det *dogmatiska lärotvånget* i den nuvarande kristendomsundervisningen, samt, såsom en följd häraf, befria barnen från att i skolan *påtvingas* en tros- och lifsåskådning, som strider mot det förnuftiga tänkandets lagar.

Det finnes emellertid särskildt en viktig synpunkt vid bedömandet af denna fråga, som jag icke med tystnad kan förbigå.

Den kristna mänskligheten befinner sig i våra dagar i en kris,

*Angående
införande af
religionskun-
skap såsom
läroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.*

(Forts.)

icke minst i fråga om de religiösa spörsmålen. Huru arten och förloppet af denna kris kunna komma att gestalta sig, beror i väsentlig grad på, huru de kristna kyrkosamfundet komma att ställa sig till de frigörande andliga rörelser, som uppstått i de flesta kulturländer. Om dessa samfund fortfarande som hittills i blind fanatism hålla fast vid det bestående och sluta ögonen till för tidskrafven, så kan åtminstone icke jag se någon annan utgång, än att religionsundervisningen helt och hållet kommer att sopas bort från våra skolors läroplan, hvilket jag för min del måste anse såsom en stor olycka i betraktande af det stora såväl intellektuella som framför allt etiska bildningsvärde som både kan och bör ligga i detta undervisningsämne framför de flesta andra. Och det är just i detta afseende den nuvarande kristendomsundervisningen enligt mitt förmenande brister.

Jag kan icke underlåta att citera några ord af en mycket framstående skolman, hvilka på ett slående sätt belysa detta: Han yttrar:

»Den starkt resonerande form kristendomsundervisningen numera har hos oss, bereder den visserligen en formell tankeöfning. Men det tänkande, den öfvar, är ett spetsfundigt och till ej ringa del sofistiskt tänkande. I de fall, då kristendomsundervisningen omedelbart verkar tvifvel och förnekelse, blir den visserligen indirekt ett medel för de ungas intellektuella utveckling. Men denna utveckling har sin afvisgida. Det af kristendomsundervisningen framkallade tviflet drabbar nämligen ofta ej blott de religiösa dogmerna utan också de med dem hopfogade etiska sanningarna, och tviflet blir i så fall ett tveeggadt svärd, farligt att handhafva för omogna krafter.»

Ja, det är just här den stora faran ligger: i vår nuvarande religionsundervisning sammankoppla vi etiska sanningar med religiösa och metafysiska dogmer och spetsfundigheter, och när så de unga komma i beröring med lifvet och dess verkligheter, där ofta tron på dogmerna dunstar bort, ja, då gå de etiska sanningarna samma väg, till oberäknelig olycka för de unga.

Det ligger en stor och därför också beaktansvärd sanning i de ord, som V. Rydberg fäller om den romerska kejsaren Marcus Aurelius: *»han var för rädd om moralen för att bygga henne på dogmer och system.»*

Slutligen, ännu en omständighet ber jag att få anföra, som bör mana till eftertanke, och jag kan då inskränka mig till att äfven här citera samme framstående skolman, som jag nyss åberopade: »Kristendoms-kunskapen intager hos oss en högt privilegierad ställning såsom läroämne. Den möter de unga från första stunden de inträda i skolan och ledsagar dem genom alla dess klasser; den fullföljes därefter med största intensitet i konfirmationsskolan. I folkskolorna och folkskolelärareseminarierna är kristendoms-kunskapen det stora dominerande hufvudämnet,

och i öfverensstämmelse med gällande föreskrifter ägna de skolvårdande myndigheterna detta ämne en särskild omsorg och tillsyn. Det oaktadt blifva resultaten af kristendomsundervisningen icke blott otillfredsställande, utan fastmer sådana, att man kan ha skäl ifrågasätta, om ej hela det intensiva arbetet är förspild möda. Hur är det möjligt, att vårt folk inom stora lager ännu kan vara så rått, så vildt, så fullständigt oberördt af allt hvad kristlig anda heter, då det i flera århundraden varit föremål för kyrkans uppfostran, och då vi nu redan i 60 år hafva haft en obligatorisk folkundervisning, inom hvilken den kristna religionsläran spelar hufvudrollen? Hvar ligger felet? Det är en fråga, som med all rätt må riktas till målsmännen för den anstalt, som är satt att vara en värdare af folkets högsta lifsintressen.»

Angående införande af religionskunskap såsom läroämne vid allmänna läroverk och folkskolor.
(Forts.)

Ja, detta är verkligen något, som borde vara ägnadt att mana hvar och en till eftertanke — för så vidt han ej är så bunden i fördomar och religiös fanatism, att han ej kan tänka fritt i detta stycke — huruvida ej en grundlig omläggning af vår religionsundervisning med det snaraste måste ske och just i den riktning som motionären gifvit anvisning på, och som äfven jag i hufvudsak ansluter mig till.

Då jag anser, att en sådan omläggning af denna undervisning skulle blifva till fördel och lycka både för våra skolor och för vårt folk, så ber jag, herr talman, att få yrka bifall till min reservation, och jag vågar göra detta i alla deras namn, som se och känna i den nuvarande konfessionella religionsundervisningen ett andligt förtryck, oförenligt med vår tid, och jag vågar göra det icke minst i samvets- och religionsfrihetens namn.

Herrar *Branting, Winberg, Johansson* i Stockholm, *Wallin, Rissén, Persson* i Stockholm, *Aberg, Forssell, Söderberg* i Stockholm och *Hasselqvist* instämde häruti.

Herr Hagström: Herr talman! Jag skall inte här söka följa reservanten i hela hans yttrande; jag tror icke, att det är nödvändigt. Jag skall icke heller inlåta mig på något ingående bedömande af den konfessionslösa religionsundervisning, som han i likhet med motionären önskar få införd i våra skolor i stället för den nuvarande kristendomsundervisningen och detta hufvudsakligen af det skäl, att jag anser, att man härstädes icke bör i onödan gifva anledning till vidtgående diskussioner i religiösa frågor, diskussioner, hvilka allt för ofta visat sig urarta därhän, att de blifvit föga uppbyggliga. Därför vill jag också till fullo instämma med motionären, då han säger på sidan 6 i utskottets betänkande: »Särskildt borde ju frågor om kyrkans lära få afgöras inom densamma» d. v. s. inom den svenska folkkyrkan, som motionen ordar om, men man kan också säga inom 'kyrkan' »i stället för att såsom nu vara beroende af Riksdagen, hvilken

Angående
införande af
religiönskun-
skap såsom
läroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.
(Forts.)

väl knappast kan anses vara ett för ärenden rörande kyrkolära, bekännelse och kyrklig tukt särdeles lämpadt forum». Ja, häri vill jag som sagdt, till fulla instämman med motionären.

Men jag vill icke tillåta mig att ingå i något fullständigt bemötande af de uttalanden, som gjorts till förmån för den konfessionslösa undervisningen eller tillåta mig att fälla något om-döme om den äfven af ett annat skäl. Jag får nämligen bekänna, att den kunskap, som jag har om denna undervisning, är helt och hållet teoretisk och sålunda enligt mitt förmenande icke tillräcklig för att fullt rättvist bedöma frågan. Det har icke varit mig möjligt att ur motionen få fram, huru den af motionären föreslagna religionsundervisningen skulle verka och icke heller hvad som därmed skulle vara att vinna, och jag misstänker, att det-samma är förhållandet med de allra flesta af denna kammars ledamöter. Hvad som däremot är lättare att föreställa sig är hvad vi eller rättare skolan skulle komma att förlora, därigenom att kristendomsundervisningen strökes bort från skolans schema.

Den undervisning i religiönskunskap, som skulle ersätta kristendomsundervisningen i skolan, skall, säger motionären, vara konfessionslös eller dogmfri, objektiv och historisk; det skall vara en undervisning icke *i* religion, utan *om* religion, och motionären omnämner vidare, ehuru i största korthet, den plan till en sådan historisk undervisning, som utarbetats dels af kyrkoherde Fries i Stockholm och dels af doktor Lönborg vid Högre samskolan i Göteborg. Beträffande doktor Fries program omnämnes detta i motionen endast med följande ord: »från barnets inträde i folkskolan till och med det år, under hvilket det fyller 10, skall dess religionsundervisning vara beroende på föräldrarnas bestäm-melse och tänkes förlagd utanför folkskolan. Från och med det år barnet fyller 11 år till och med det, då det fyller 14, skall barnet efter statens bestämmelse åtnjuta obligatorisk (rent histo-risk) religionsundervisning, till ledning för hvilken författaren skisserar en tilltänkt lärobok». Doktor Lönborgs undervisnings-plan omnämnes endast med följande ord: »Början göres med ett ingående studium af de stora religiösa personligheterna, hvarefter den israelitiska religionen, kristendomen och den kristna kyrkan bli föremål för en objektiv historisk framställning, och slutligen behandlas främmande religioner».

Ja, detta är nu allt. I detta, äfvensom i reservantens moti-vering och hvad han nyss här har yttrat, kan man visserligen skönja några om ock svaga konturer af den undervisning i reli-giönskunskap, som motionären önskar få införd i stället för kristendomsundervisningen, men någon klar bild eller någon total-föreställning af denna undervisning lär man väl knappast kunna få, för så vidt man icke förut haft tillfälle eller anledning att närmare taga reda på saken.

Nu vill jag visserligen gärna medge, att det kan vara svårt

och måhända icke heller lämpligt att i en motion utveckla ett helt lärosystem, men jag vill å andra sidan också framhålla, att den sak, som det här gäller, icke får betraktas som så allmänt känd, att det är nog att endast peka på densamma eller bara i korthet antyda, hvad det är fråga om.

Reservanten säger i början af sin motivering, att motionen berör en fråga, som säkerligen för närvarande är en af de mest omstridda, nämligen religionsundervisningen i våra skolor, och däri har han otvifvelaktigt rätt. Men om så är, att meningarna i denna sak äro mycket stridiga och divergerande, och om, som jag tror, särskildt denna kammare i stort sedt icke har och icke kan ha en sådan klar och bestämd uppfattning af hvad det är frågan om, då synes mig detta i och för sig vara ett tillräckligt skäl, hvarför vi icke kunna bifalla motionen i fråga.

Jag anser det därför icke nödigt att ingå på en närmare undersökning, om hvad ett bifall till motionen skulle innebära, och jag vill icke heller göra det, därför att, som jag nämde i början af mitt anförande, jag anser, att man bör undvika alla upprifvande diskussioner i religiösa spörsmål. Jag skall därför heller icke upprepa, hvad utskottet sagt i sitt utlåtande, utan med en hänvisning till detta endast be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Fornander, Berg* i Staby, *Mogren, Ström* i Transtrand, *Rehn, Bergman* och *Mörtsell*.

Herr Kjellberg: Herr talman! Utskottets ordförande har i sitt nyss hållna anförande citerat några ord ur min motion, där jag uttalat ett beklagande af, att Riksdagen öfver hufvud taget skall behöfva syssla med frågor sådana som denna, och jag har i en debatt i denna kammare under förra året yttrat mig i samma riktning. Men så länge förhållandena mellan stat och kyrka här i vårt land äro sådana som de nuvarande, så kan ju Riksdagen icke underlåta att spela den roll, som tillkommer Riksdagen på detta område. Så länge som staten och kyrkan på det nuvarande sättet äro med hvarandra förenade, så är det ju klart, att hvardera parten af dessa båda måste utöfva ett inflytande på den andra. Att helt enkelt säga, att Riksdagen icke borde syssla med dylika frågor, kan icke vara rätt, därtill äro dessa frågor alltför viktiga. Och jag anser för min del, att Riksdagen påtager sig ett mycket stort ansvar, om den utan vidare skulle afvisa sådana frågor från sitt program eller sin arbetsordning.

Det är emellertid klart, att man så här långt fram i maj månad, då ärendena trängas på föredragningslistan, näppeligen kan vänta sig något större intresse inom Riksdagen för en sådan fråga, och att döma af utskottets utlåtande torde äfven under andra förhållanden icke något större intresse härvid vara att vänta. Man vill,

*Angående
införande af
religionskun-
skap såsom
läroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.*

(Forts.)

*Angående
införande af
religiönskun-
skap såsom
läroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.*

(Forts.)

det förstår jag så väl, helst skjuta ifrån sig en fråga sådan som denna, hvilken ju rör sig på ett ytterst ömtåligt område. Men det är dock efter min mening så, att denna fråga måste fram, och jag har i början af min motion redogjort för några andra frågor, som på senare åren varit före här i kammaren, och som röra sig på samma område.

Den närmaste anledningen bland många andra till min motion var såsom nämnts ett förslag, som debatterades här 1909, nämligen frågan om rätt för medlem af svenska kyrkan att låta sina barn befrias från kristendomsundervisningen i folkskolan och läroverken. Förhållandet är ju, som vi alla veta, att denna frihet för närvarande icke tillkommer barn af föräldrar, som tillhöra den svenska statskyrkan, utan äro dessa barn skyldiga att delta i religionsundervisningen eller, om man så vill kalla den, kristendomsundervisningen i skolan.

Nu väntar jag att få höra den invändningen, att jag icke kan hoppas på något understöd från kyrkligt håll eller från pedagogiskt håll. Jag har dock redan fått detta i dagspressen, då en af Stockholms kyrkoherdar uttalat sig till förmån för min motion, till hvilken han förklarar sig uti princip ansluta sig. Likaså ha inom Stockholms lärareförening åtminstone tvenne röster helt nyligen höjts till förmån för min motion. Den kyrkoherde i Stockholm, som uttalat sig i den angifna riktningen, är kyrkoherden i Oscars församling doktor Fries. Han tar emellertid afstånd på en viktig punkt, som jag strax skall be att få något uppehålla mig vid, särskildt därför, att den af utskottet blifvit alldeles förbisedd.

Förhållandet är nämligen det, mina herrar, att huru mycket man än talar om att reformera kristendomsundervisningen och huru stora förhoppningar man i detta afseende ställer på folkundervisningskommittén eller på hvilka utredningar, som man än kan vänta, så kunna vi dock vara fullständigt förvissade därom, att vi aldrig skola kunna åstadkomma en kristendomsundervisning, som kan tillfredsställa alla parter, alla olika kyrkosamfund. Om vi se på de strider, som dagligen pågå i vårt land, icke blott mellan olika kyrkosamfund utan äfven inom en del religiösa sammanslutningar, så skola vi finna, att det icke är tänkbart att kunna på något sätt ordna om kristendomsundervisningen så, att den tillfredsställer ens alla dem som tillhöra statskyrkan. En sådan undervisning är enligt min mening icke möjlig att uppnå; det se vi dagligen och jag skall längre fram i mitt anförande lämna bevis på hur ofantligt högt stridens vågor gå på detta område.

Om jag sålunda anser det fullkomligt hopplöst att kunna få till stånd en reform af kristendomsundervisningen inom folkskolan och läroverken därhän att denna undervisning skulle kunna tillfredsställa alla parter, d. v. s. alla föräldrar af olika kyrkliga och

religiösa riktningar, hvilkas barn för närvarande deltaga i denna undervisning, så finnes här en annan sak att beakta, som emellertid af utskottet helt och hållet förbisets, nämligen det, att jag med mitt förslag till reform af religionsundervisningen afsett bland annat att *hvarje* barn, till hvilken bekännelse dess föräldrar än anslöte sig, skulle bli *skyldigt* att deltaga i denna undervisning i religionskunskap. Min mening är nämligen den, att om staten, såsom sig bör, skall ägna någon uppmärksamhet och något intresse åt sina medborgares fostran på det religiösa området, så böra — från statens sida sedt — inga medborgare, inga barn kunna undantagas från sådan undervisning. Om det är så, att staten intressar sig för religionsundervisningen i skolan, därför att skolan därigenom gifver ungdomen den sedliga fostran och de lefnadsmotiv, som staten anser vara de allra säkraste, de allra fastaste, så bör det väl också från statens sida tillses, att *alla* medborgare, att *alla* barn bli delaktiga af undervisningen på detta område. Staten kan icke komma längre; den kan icke skänka medborgarne en tro, icke skänka dem en öfvertygelse, ty tro och öfvertygelse bli under alla förhållanden och i alla tider en privat-sak. Där denna tro och denna öfvertygelse ge sig tillkänna i uttalandet af vissa meningar eller i vissa handlingar, där är det som statens intresse börjar och som staten med full rätt griper in för att korrigera och rätta. Men ifråga åter om själfva den tro eller själfva den öfvertygelse, som staten skulle önska hos sina medborgare, kan staten i stort sedt icke göra annat än söka få en sådan undervisning till stånd, ur hvilken ungdomen kan hämta det *stoff*, som erfordras för individen för att uppbygga en öfvertygad lifsåskådning, för att bli en personlighet i ordets högsta och bästa mening.

Om vi emellertid fortsätta att gå på den nuvarande vägen, d. v. s. att vi, till hvarje pris hålla på *konfessionell* religionsundervisning i våra skolor, då komma vi, såsom jag sade nyss, aldrig att vinna en kristendomsundervisning, med hvilken alla de, som tillhöra kristliga kyrkosamfund, känna sig tillfredsställda. Och, å andra sidan, hur skall det gå med alla de barn, som sålunda icke i skolan få genom statens medverkan någon undervisning om religiösa ting? Jag tänker nu icke blott på de nuvarande disenters barn, utan också på dem, som med all säkerhet i en framtid här i Riksdagen skola tillkämpa sig frihet att trots det de tillhöra statskyrkan låta sina barn afhålla sig från denna undervisning. Detta är två synpunkter, som utskottet enligt min mening har förbisett.

Nu har kyrkoherde Fries, ehuru han i öfrigt, som sagdt, principiellt anslutit sig till motionen, framhållit, att han icke är ense med mig därom, att denna historiska, objektiva och dogmfria undervisning bör komma alla barn i skolan till godo, ty, säger han, äfven en sådan historisk undervisning måste vara kon-

Angående
införande af
religionskun-
skap såsom
läroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.

(Forts.)

Angående
införande af
religionskun-
skap såsom
läroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.
(Forts.)

fessionell. I detta afseende skiljer jag mig från doktor Fries, ty jag anser, att en konfessionslös undervisning är den enda, som härvidlag är tänkbar såsom något i längden bestående. Jag har enskildt talat med många om denna sak och fått höra: »Ja, äfven om du kan få fram ett program med en religionsundervisning som är konfessionslös, kan du i alla fall icke få konfessionslösa lärare». Nej, det är alldeles riktigt. Det är gifvet, att i detta läroämne liksom i alla andra lärarens personlighet under alla förhållanden kommer att spela den förnämsta rollen. Vi veta ju alla, att undervisningen i ett så ömtåligt ämne, som den konfessionella kristendomen, redan nu öfverallt, i folkskolan, de allmänna läroverken och vid universiteten, är fullständigt beroende af lärarens personlighet och af den prägel, som han sätter på sin undervisning. Vi kunna således icke begära, att läraren skulle vara konfessionslös, att han skulle stå objektivt och lägga fram för barnen de olika lärorna och säga: »Tag och välj härur». Men hvad man skulle tänka sig och hvad som icke är omöjligt, såsom jag strax skall visa, är att programmet, att läroboken, att formen, med ett ord: allt detta, på hvilket staten kan öfva inverkan, göres konfessionslöst. Redan nu förekommer ju vid de allmänna läroverken en sådan undervisning i religionskunskap, och vi kunna mycket väl undervisa om vissa religioner utan att taga bestämd ställning till dem och framför allt utan att bekänna oss till dessa religioner, med hvilka man rör sig på det ena eller andra stadiet af undervisningen.

Nu säger utskottet, att när motionären begär undervisning i religionskunskap, så är det ingenting nytt, när det gäller de allmänna läroverken. Nej, det är icke där det nya ligger i min framställning, utan däri, att jag begär, att denna konfessionslösa religionsundervisning skall bli obligatorisk för läroverkens *alla* lärjungar. Det är häri mitt uppslag skiljer sig från de nuvarande förhållandena. Det är ju alldeles klart, att det icke går i längden att blott skjuta undan frågan och säga, att vi skola reformera kristendomsundervisningen. Detta har sagts både från kyrkligt och från andra håll under den tid, man i pressen diskuterat min motion. Man talar om, att vi skola alla vara eniga, att vi skola stödja oss på bibeln och att vi skola sluta oss enigt om vår fäderneärfda tro. Men, mina herrar, hvad menar det ena och det andra samfundet här med fäderneärfd tro, hvad menar de med att stödja sig på den heliga skrift? Jo, därmed menas ett bibelinnehåll och en trosform sådana som det ena eller andra samfundet *tolkar* den heliga skrift, *tolkar* vår fäderneärfda tro. Hvad är egentligen vår fäderneärfda tro, om vi tänka efter? Ja, om vi icke gå längre tillbaka i tiden än något öfver 300 år, så ha vi ju Uppsala mötes beslut, vid hvars fattande det sades, att svenska folket blifvit *ett* folk och hade *en* tro. Men huru är det i kyrkligt och religiöst afseende 300 år senare? I religiöst afseende kan

man ingalunda säga, att ens de, som tillhöra den svenska statskyrkan, utgöra ett enda folk. Det kan väl låta så enkelt att stödja sig på den heliga skrift och att sluta sig till den fädernerfda tron, det blir dock ständigt så, mina herrar, att det gäller en *tolkningsfråga*, det blir så, att det konfessionella är det, som söndrar människorna, och det, som är gemensamt i alla religioner, är det som enar dem, Jag har gång efter gång vid samtal med religiösa människor funnit, att, om man endast håller sig till det gemensamma i olika religioner och till och med endast till det som är gemensamt för olika riktningar inom den luterska kyrkan, så säger den ena och den andra: nej, det där tillfredsställer mig ej, jag vill ha det så, som det samfund jag tillhör har formulerat lärosatsen. Man är sålunda icke nöjd med och kan icke ens ena sig om det centrala inom olika trossystem, utan personer af olika konfessioner vilja just ha hvar sin konfession i alla dess detaljer. Det skall öfver hufvud enligt min mening icke vara möjligt att lägga fram ett program för den konfessionella kristendomsundervisningen, så beskaffadt, att ens alla statskyrkliga bli eniga därom.

Nu ber jag att få fästa uppmärksamheten på, hur ofantligt olika meningar äro rådande i fråga om hvad som för närvarande är den kristna läran eller den svenska kyrkans lära. En tidning, »Ny tidning för kyrka och skola», redaktör kyrkoherde Gunnar Ekström i Falun, har uttalat sig om tvenne teologie professorer, Söderblom i Uppsala och Pfannenstill i Lund — i anledning af den förres tal vid skalden Frödings begrafning och den senares liktal öfver rektor magnifikus i Lund professor Jönsson — på följande sätt: »Liktalet i Klara kyrka står såsom ett liktal öfver den moderna teologien, den må nu stoltsera hur mycket som helst öfver att den för tillfället sitter inne med makten att besätta professorsstolarna», och i ett annat nummer af samma tidning heter det: »Professor Söderbloms tal i Stockholm var mera öppet hedniskt, professor Pfannenstills mera försiktigt». Där se vi sålunda, hur en kyrkoherde i svenska statskyrkan i våra dagar bedömer personer, som äro satta att uppfostra blifvande präster i samma kyrka.

En annan tidning, som också är att betrakta såsom statskyrklig, nämligen »Svensk kyrkotidning», redaktör pastoratsadjunkten Törner i Uppsala, innehöll nyligen ett uttalande, som jag icke kan låta bli att påpeka — det förekom i samband med en kritik af min motion — för att visa, huru en statskyrkans präst ser icke blott på min motion utan äfven på den frikyrkliga rörelsen i Sverige. I nämnda tidning såges följande efter en kritik af min motion: »Hur är det då möjligt, att ännu en och annan kyrkovän icke fått ögonen öppna för, hvart herrar Kjellberg och Waldenström vilja föra kyrkan?» En sådan uppfattning har man på statskyrkligt håll om den Waldenströmska riktningen i vårt land, att till och med ledaren af densamma i nämnda tidning

*Angående
införande af
religionskun-
skap såsom
läroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.*

(Forts.)

Angående införande af religionskunskap såsom läroämne vid allmänna läroverk och folkskolor.

(Forts.)

får plats bredvid mig, hvars anseende i samma tidning näppe-
ligen torde vara af bättre slag.

Jag menar således det, att öfverallt bland dem, som leda folket såväl inom statskyrkan som utom densamma, olika tecken ständigt tyda på, huru villrådig man står och huru stridens vågor gå högt om *hvad* som är kyrkans lära. Jag skall icke anföra några ytterligare citat, men jag ber att få nämna rubrikerna på tre böcker, hvilka titlar åtminstone jag anser böra komma in i kammarens protokoll, ty jag är fullt öfvertygad därom, att den fråga, som jag väckt på tal, kommer tillbaka. Jag skall således först erinra om en bok med titel: »Renlärighetsmål inför evangeliska fosterlandsstiftelsens styrelse af Enok Hedberg, hvilken jag varmt rekommenderar till läsning. Herrarna ha af dagspressen sett, huru det förhåller sig med denna stiftelse, och huru man därinom först bildade sammanslutningen »De bibeltrogna vännerna» och huru dessa sedermera med sin ledare i spetsen lämnat stiftelsen.

Jag ber vidare att få i fråga om striderna *inom* statskyrkan erinra om en strid i staden Göteborg mellan åtskilliga kyrkoherdar där och »Göteborgs Stiftstidning», som redigeras af två statskyrkopräster i Göteborg. Med afseende å denna prästerliga strid har kyrkoherde Valds Bengtson gifvit ut en broschyr med titeln »Göteborgs Stiftstidning och den kyrkliga ungdomsrörelsen».

Om denna strid har »Ny tidning för kyrka och skola» haft en artikel och därvid satt med fetstil såsom rubrik: »Den kyrkliga skandalen i Göteborg». Den sistnämnda tidningen är — såsom förut nämnts — också redigerad af en präst inom svenska statskyrkan.

Slutligen skall jag blott erinra om *hvad* som sagts och skrivits om »Biskop Personnes herdabref», som utkom förra hösten, något som de herrar nog påminna sig, som äro intresserade af dessa frågor.

Huru, mina herrar, skall man med tanke på dessa strider mellan statskyrkan och frikyrkliga samfund och dessa strider inom statskyrkan och inom de religiösa samfunden, huru skall man, säger jag, ens kunna drömma om att lägga fram ett program till kristendomsundervisning, som kan accepteras af verkligt religiöst intresserade föräldrar? Det är för visso icke tänkbart, utan det blir, som jag nyss sade, så, att flertalet föräldrar, som icke redan ha den rätten, komma att arbeta för att få rätten att taga bort barnen från religionsundervisningen i skolan. Men nu invänder man från vissa håll: ja, vi medgifva visserligen alla, att den nuvarande religionsundervisningen är ganska betänklig. Jag vill då hemställa till herrarna, huruvida det kan vara rätt att så föraktligt tala om »religionskunskapen», som jag hört på åtskilliga håll, när vår kristendomsundervisning just är en undervisning i religionskunskap i många punkter. Jag ber således att

få erinra om, att det finnes en »Handbok till bibliska historien», som är utgifven af rektor Fredrik Lundgren vid folkskolelärarinne-seminariet i Stockholm, hvilken bok jag också rekommenderar till läsning, för att vi må öfvertyga oss om, huru lärarinnorna, som gå ut att undervisa i detta centrala ämne i skolorna, själftva bli undervisade. Därefter går det ej an att rycka på axlarna och säga: det gör ingenting, ty det är bra i alla fall. Jag skall ej trötta med några citat ur denna bok, men jag vill nämna, att man ej behöfver läsa länge för att fråga sig: är detta kristendom, är detta undervisning i svenska kyrkans religion, är det icke i stället någon slags religionskunskap? Jag vill endast anföra en sats ur den boken: »Ändtligen nalkades dagen för flodens inbrott. Det var, såsom man trott sig kunna beräkna, år 1656 efter människans skapelse, just vid den årstid, då regntiden plögade begynna.» Jag fäster uppmärksamheten på det noggrant angifna årtalet och frågar: kalla herrarna detta för handbok i kristendomsundervisning för de unga kvinnor, som själftva skola undervisa svenska folkets barn under skoltiden i detta viktiga ämne? Nej, det är intet annat än religionskunskap, och herrarna kunna finna detta upprepade gånger, sida efter sida, att här icke är fråga om kristendoms-kunskap här, utan möjligen om religionskunskap.

*Angående
införande af
religionskun-
skap såsom
läroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.*

(Forts.)

Jag skall icke gå längre än att framhålla, att den nuvarande kristendomsundervisningen blifvit utsatt för kritik från alla håll och en kritik, som man tycker att åtminstone de frikyrkliga borde kunna vara med på. Några år innan den af mig förut omtalade motionen i Riksdagen väcktes med hemställan, att barn, som tillhöra frikyrkan, skulle vara befriade från skolundervisning i kristendom, inlämnades till Stockholms folkskoleöfverstyrelse en af 1,500 föräldrar undertecknad petition, hvari de begärde frihet från undervisning i kristendom för sina barn. Men enligt gällande lag kunde öfverstyrelsen i detta fall icke göra något åt saken.

Jag har i min motion citerat åtskilliga pedagogiska uttalanden om den nuvarande religionsundervisningen, och för egen del vill jag säga, att min bestämda öfvertygelse är, att just det man velat skapa fram i undervisningen, just den religiösa känsla man velat väcka hos barnen, just det vackraste och högsta man tänkt sig få fram, det har man ödelagt på många håll och det ofta på grund af den nuvarande formen för religionsundervisningen. Det är detta man rycker på axlarna åt, liksom också åt min önskan om en objektiv, dogmfri, historisk religionsundervisning. Men jag frågar herrarna, om ni ej träffat religiöst intresserade personar eller personer, som varit religiöst intresserade, hvilka säga, att det, som ställt dem redan som barn i pansar mot det religiösa, mot det etiska och mot det ideella på känslolifvets område, det har varit det sätt, hvarpå de fått i sig alla dessa former och formler, alla dessa döda ting, som dessutom kommit i så riklig mängd, att formerna och de döda tingen förkväft hvad

Angående
införande af
religionskun-
skap såsom
läroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.
(Forts.)

som skulle spirat och vuxit i de unga sinnena. Säkert är, att den nuvarande religionsundervisningen många gånger och på många håll verkat i antireligiös riktning, och jag vill för egen del lifligt instämma i det yttrande af rektor Leonard Wærn, som jag citerat i min motion, att man blir betänksam, när man öfverväger allt arbete, alla dagsverken, de många timmar, som i vårt land lagts ned på folkuppfostran i det, som kallas kristendom eller kristendomsundervisning. Man måste då säga, att när det gäller resultatet af allt detta arbete, när det gäller att visa frukterna däraf på det etiska området, ja, man måste då säga, att icke mycket vunnits.

Man torde lätt inse, att jag i min motion utgått därifrån, att religionsundervisningen under inga förhållanden borde tagas bort från skolorna. Hvad den konfessionella undervisningen beträffar, så framhåller jag uttryckligen, att den kan bibehållas vid sidan af det öfriga skolprogrammet till tjänst för de barn, hvilkas föräldrar därom anhålla, eller ock kan en anordning vidtagas, hvarigenom statskyrkans eller de frireligiösa samfundens prästerskap fungera såsom lärare. Men under alla förhållanden vill jag ha kvar en för *alla* lärjungar *obligatorisk, konfessionlös* undervisning, därför att jag ansett detta ämne, »religionskunskapen», vara ett ämne, som har den allra största och mest betydelsefulla uppgift såsom bildningsämne. Genom en sådan undervisning skulle man utan att binda barnens tankar från början och utan att skrämja dem med afskräckande former eller dogmer gifva dem stoff till tankar, och framför allt skulle man uti denna undervisning framställa de stora religiösa personligheternas lifsbilder. Jag tror för min del, att intet verkar mera uppfostrande på de unga än just att få se de stora personligheterna träda fram för dem i undervisningen. Men som det nu är ställt, veta vi, att skolundervisningen måste vara konfessionell; man undervisar barnen i och betungar dem tidigt med metafysiska spetsfundigheter och skolastiska utvecklingar. Och det råder icke blott en dualism mellan religionsundervisningen, sådan den är ordnad, och den samtidigt meddelade naturvetenskapliga undervisningen, utan där råder en dualism inom själfva den konfessionella undervisningens egen ram.

Jag ber, herr talman, på grund af hvad jag nu haft äran anföra, och då jag anser, att det icke finnes någon möjlighet att hoppas på ett program för en kristendomsundervisning i folkskolan och läroverken af den beskaffenhet, hvarigenom ens de olika meningsgrupperna inom den svenska statskyrkan kunna tillfredsställas, samt då jag å ändra sidan anser undervisningen på detta område vara af största betydelse för ungdomens utbildning både i intellektuellt och moraliskt afseende, att få yrka bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr von Schééele: Herr talman, mina herrar! Det fordras i sanning icke liten själföfvinnelse, när man i mer än 20 år varit universitetslärare i religionshistoria och religionsfilosofi, att, då en sådan fråga som denna förekommer, begränsa sig till några allmänna antydningar. Emellertid anser jag detta vara en plikt med hänsyn till den föreliggande långa föredragningslistan, och jag tänker äfven, så godt sig göra låter, härutinnan följa hvad jag känner vara min skyldighet. Ej heller tror jag, att det kan vara så behöfligt att gå in i några enskildheter, enär det ju finnes auktoriteter, till hvilka jag kan hänvisa, och som med rätta åtnjuta herrarnas förtroende.

Angående införande af religionskunskap såsom läroämne vid allmänna läroverk och folkskolor.
(Forts.)

För att nu icke tala om utskottet, hvars ärade ordförande nyss på ett så måttfullt sätt fyllt sin plats här, vill jag blott ansluta mig till hans beaktansvärda erinran, att det ej går för sig i denna församling att söka fördjupa oss i ämnet, äfven om tid därtill finnes, emedan förutsättningarna öfver hufvud saknas. Nu skola herrarna icke tro, att jag därmed vill hafva sagt, att det ämne, som föreligger, är af den natur, att man icke kan ha gagn af ett sundt bedömande från lekmanahåll, liksom fallet är med alla stora frågor. Men på samma gång vi sätta värde på ett sanningskärt, rättfärdigt och sundt folkomdöme, måste vi tillika fordra sakkunskap, framför allt den, som egen erfarenhet skänker. Ty det kan icke förnekas, att personlig erfarenhet af det samband med den eviga världen, som vi kalla religiositet eller religion i subjektiv bemärkelse, måste för ett sakkunnigt bedömande jämte ett visst mått af religionskunskap också i någon mån finnas. Vår religionsstiftare har själf uppställt detta rättesnöre, då han säger, att, »om någon vill göra hans vilja, som har sändt honom,» d. v. s. lyda den röst, från evighetens värld, som finnes i hvars och ens eget inre, »så skall han förstå, om denna lära är af Gud», den läran, att Kristus vore i eminent mening Guds Son, som kommit att befästa sambandet mellan den timliga och den eviga världen. Och därmed har han icke allenast visat hän till en värld på andra sidan om stjärnorna, i hvilken inträdet skedde genom den gröna port, som heter grafven, utan han hade kommit för att flytta ned himmelriket till jorden, hvarmed förstås införandet här af ett högre lif med en lifsåskådning, för hvilken icke timliga fördelar, utan godhet, sanning och rättfärdighet utgjorde lifvets bestämningsskäl. Och detta menar jag är ett i djupaste och fullaste bemärkelse praktiskt åskådnings sätt med hänsyn till fosterlandet såväl som den enskilde, såsom enhvar är i tillfälle att pröfva och finna af historien bekräftadt.

Häraf torde framgå, att det måste i kristendomsundervisningen finnas ett starkt personligt moment, för så vidt man gör anspråk på att det skall vara undervisning i *kristendom*, såsom det heter, detta läroämne — icke kristendomskunskap, utan kris-

Angående tendom. Ty skall denna undervisning syfta till att förverkliga
 införande af de hos lärjungen slumrande religiösa anlagen genom förmedling
 religionskun- af den gemenskap mellan det himmelska och jordiska, som fanus
 skap såsom hos den man, som grundade kristendomen, så måste väl en lärare
 läroämne vid i detta ämne själf hafva någon erfarenhet häraf och personligen
 allmänna vara bestämd af kärlek till ämnet, icke ledas blott och bart af
 läroverk och en allmän sanningskärlek. Det är detta, som blir så missförstådt
 folkskolor. i allmänhet, och det är likväl en sak af utomordentlig vikt, som
 (Forts.) jag ber herrarna behjerta, som ju alla äro praktiska män, för
 hvilka verkligheterna i lifvet äro bestämmande och tillgodoseen-
 det af ett abstrakt sanningsbehof ingalunda är nog. Och gäller
 detta icke i viss mån äfven andra områden? En stor tänkare
 har visserligen sagt, att allt annat behöfver man känna för att
 älska, religionen åter älska för att känna. Men jag menar det
 blott vara en gradskillnad härvidlag mellan religionsundervisning
 och andra undervisningsgrenar, såsom naturkunnighet, språk,
 historia. Alltid blir framgången väsentligt beroende af att lära-
 ren, på samma gång han fullt behärskar sitt ämne, i djupet af
 sin själ däraf behärskas, så att undervisningen är allt igenom
 buren af kärlek till, ja, hänförelse för den sak, lärjungen skall
 lära sig både känna och älska.

I hvad jag nu uttalat vet jag mig jämväl äga stödet af
 doktor Fridtjuf Bergs auktoritet, en man, hvars namn jag vet
 många med sympati höra nämnas. I detta utlåtande förekommer
 på elfte sidan en hänvisning till hvad som inom den kommitté,
 hvori han är ordförande, har i detta hänseende redan blifvit fast-
 ställt såsom utgångspunkter för det förslag, hvilket kommittén
 kommer att framlägga, och jag har personligen af honom in-
 hämtat, att han står för att det verkligen är så, som utskottet
 där meddelar. Hvaribland jag särskildt fäst mig vid de orden,
 att »kristendomsundervisningen skall erhålla allt nödigt beaktande
 såsom skolans främsta bildnings- och uppfostringsmedel, hvilket,
 om det rätt bedrifves, kraftigare än något annat ämne bidrager
 till den sedliga karaktärens danande och utveckling».

Därjämte vill jag nämna, att 3,600 skollärare ha sändt mig
 och säkert flere andra af kammarens medlemmar en förklaring,
 i hvilken de enhälligt gjort gällande, att svaret på motionen ab-
 solut måste blifva ett kraftigt och bestämdt *nej*. På det sättet
 ginge det ej an att lösa »denna för vår ungdoms fostran lifsvik-
 tiga fråga», såvida man vill nå det mål, som med kristendoms-
 undervisningen i skolan åsyftas. Dessa *Svenska folkskolans vän-
 ner* sluta förklaringen med att uttala såsom sin fasta öfvertygelse,
 att »den i förutnämnda motion påyrkade åtgärden icke skulle
 medföra gagn, utan fastmer oberäknelig skada för vårt folk».

Och nu några ord till bedömande af motionen, sådan den
 föreligger! Jag vill då först gifva mitt erkännande åt motionären
 icke blott på grund af min kändedom om hans personliga ställ-

ning till de religiösa problem, hvilka han här behandlat. Jämväl i sin förevarande motion har han gifvit uttryck åt så många riktiga och goda tankar, att det är i sanning värdt att taga fasta på dem. Det är på sid. 6, detta af utskottet anföres. Men på samma gång han sålunda lämnat oss mycket beaktansvärdt att tänka på, gör han sig medansvarig i yttranden af andra, som jag knappast trodde honom om att kuuna så okritiskt tillägna sig och använda på sätt som skett. Dock, innan jag går att kritisera dessa från andra håll lånade utsagor, måste jag vända mig mot honom själf med afseende på den enligt min mening grundfalska föreställning, som utgör underlaget för hela hans angrepp på den nuvarande skolundervisningen i kristendom.

*Angående
införande af
religionskun-
skap såsom
läroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.
(Forts.)*

På sid. 2 återupprepar motionären ett sitt anförande här i Andra kammaren för två år sedan, på hvilket han således visar sig lägga stor vikt. »Genom den i skolan förekommande religionsundervisningen bibragtes», heter det där, »lärjungarna en uppfattning, som måste komma i konflikt med innehållet i den samtidigt meddelade naturvetenskapliga undervisningen.» Nej, mina herrar, det *måste* den icke göra! Jag har icke endast under en lång följd af år ledt de kateketiska öfningarna vid Upsala universitet, jag har tillika varit elementarlärare och direkt deltagit i kristendomsundervisningen i folkskolan, ja äfven i småskolan, alltså undervisat i detta ämne på alla skolans stadier för att nu icke tala om nattvardsbarnen, och jag vågar påstå, att jag icke någonsin gjort mig skyldig till hvad som här säges. Och jag känner många andra religiöst djupare liggande personligheter, hvilka lika litet kunna tillvitas något sådant. Visserligen får läraren af mer spekulativt anlagda barn ofta nog frågor i detta stycke, men det är alltid möjligt att svara dem på ettdera af följande sätt. Antingen att det icke nu är fråga om undervisning i naturkunskap — »vill du efteråt komma till mig, så skall jag, så långt min egen kunskap på det naturvetenskapliga området räcker, hjälpa dig till rätta, men syftet med kristendomsundervisningen är att söka föra dig in i den eviga världen, som du har ännu mer behof och glädje af, än af den yttre naturens sköna, men förgängliga värld.» Det andra svaret vi kunna med hopp om frångång lämna, är: »det kan du väl förstå, att mycket i bibeln är framställt på den tidens språk och därför ej låter sig omedelbart i våra dagar tagas till godo såsom ett adekvat uttryck för de tankar, som ligga däri.» Jag har aldrig kunnat finna annat, än att barnen blifvit fullt tillfredsställda af dessa svar, då de sett, att det alls icke var fråga om att undvika att besvara de framställda frågorna.

Den beskyllning, som jag sålunda sökt tillbakavisa, kommer igen i — förlåt uttrycket — en fulare form på sid. 5, hvaremot jag vill inlägga min ännu bestämdare gensaga. Där talas nämligen om »rädslan för (för att icke säga hatet mot) den vetenskapliga

Angående
införande af
religionskun-
skap såsom
läroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.
(Forts.)

forskningen!» Helt visst är det att beklaga, att det finnes bra många lärare inom kyrkan, som icke äro förtrogna med den vetenskapliga forskningen och som därför mena åtskilligt vara hypoteser som måste af den sakkuninge erkännas utgöra denna forsknings resultat. Men nog behöfves härutinnan å andra sidan försiktighet då så mycket ger sig ut för vetenskapligt bevisad sanning, utan att vara det. Ty det må väl herrarna erkänna, att det gifves ofantligt många s. k. själfklara sanningar i våra dagar, som platt icke hålla stånd för en verkligt vetenskaplig pröfning. Men det vill jag fastslå, att icke finnes det någon kristendoms-lärare inom Sveriges land, som t. ex. påstår, att solen går upp i öster och ned i väster, änskönt bibeln likasom vi själfva uttrycker sig så. På samma sätt är det med flere skildringar i både gamla och nya testamentet. Det är dock det enda sätt, på hvilket barnen kunna tillägna sig de eviga sanningar, som utgöra de ledande grundtankarna i och för det andliga lifvet. Undervisningen förmår icke tillföra dem en sådan kraft i deras hjärtan, som kan bli bestämmande för deras lif, med mindre den bibringas dem i konkreta former. Läs, mina herrar, Martin Luthers bref till sin lille son Hans om hurudant det vore i paradiset, där han såg barnen rida på hästar med guldsadel och silfver-tömmar och plocka allehanda gyllene frukter från träden. Ja, lille Hans fick på detta sätt intryck af andevärlden såsom något för de yttre sinnenå tillgängligt, men icke kan någon gärna tänka sig, att han såsom vuxen förebrådde sin far detta, utan tvärtom kände sig hjärtligen tacksam, att fadern sålunda sänkt sig till barnets lifssyn för att göra sin framställning åskådlig och därmed för barnet tillgänglig. Icke behöfver det därför alltjämt förblifva så. Ingen af oss tänker sig väl den himmelska världen så, att man där sitter på troner eller är på bröllop och dylikt. Men äfven vi äldre tycka icks dess mindre understundom om att för vår inbillning åskådliggöra och förkropppliga de andliga verklig-heterna, som vi icke kunna gifva någon lefvande gestalt i be-greppsmässig form. Skola vi då beröfva barnet hvad som på dess utvecklingsståndpunkt utgör enda möjliga sättet, hvarpå det förmår fatta något såsom en verklighet och hvarförutan allt skulle vara endast tomma ord.

Så kommer jag då till de af motionären åberopade författare, och det är tre utsagor af dem, som han äfven här från talarstolen berömt sig af att hafva helt på sin sida.

På sidan 4 frågas det, hvar felet ligger därtill, att vårt folk inom stora lager ännu kan vara så rått, så vildt, så fullständigt oberördt af allt hvad kristlig anda heter. Och svaret lyder, att det ligger hos oss, folkets lärare, hvarvid likväl folkskollä-rarne synas vara undantagna. Nå, ingalunda får kyrkan fritaga sig från all skuld i detta sorgliga förhållande. Men utom det, att hennes närmaste målsmän med erkänd trohet öfva den inom

de djupa folklagren högt värderade konfirmandundervisningen, har hon länge och med styrka yrkat på en annan kristlig barnlära, uppställd efter en mer tidsenlig metod. Icke minst gäller detta den man, som, om jag icke misstager mig, nyss anfördes såsom bevis på efterblifvenhet, men som obestridligt är en verklig auktoritet på ifrågavarande område; jag menar seminarieriktorn Fredrik Lundgren. Om det anförda uttalandet om tiden för världens skapelse, kan jag icke yttra mig, då jag icke känner det sammanhang, hvori det förekommer, och hvarpå naturligtvis allt beror.

Djupaste grunden till den råhet, som tyvärr förefinnes i vårt land, ligger sannerligen hvarken i kristendomsundervisningen eller i någon annan undervisning; utan tvärt om, att det icke är värre än det är, därför hafva vi tvifvelsutän att tacka våra skolor och äfven prästerna. Kristendomsundervisningen bär icke skulden, utan det är tidsandan och många därmed sammanhängande förhållanden, som draga den unga såväl som den gamla människans blickar till jorden, liksom om jorden skulle vara den enda verklighet som funnes. Mången blyges icke för att uttala en för människan så nedsättande tanke som den, att sedan man icke längre hvarken kan eller vill tro på en himmel öfver oss, måste himlen skapas bland oss här nere på jorden. Där ligger den djupaste grunden, däri hafva vi att söka den egentliga konflikten. Och denna konflikt är så allvarsam, att det icke finnes något annat val än strid på lif och död för eller emot en sådan åskådning. Det valet borde för hvar och en människa såsom sådan vara lätt att göra, men framför allt har vårt folk behof af att göra det uppåt och inåt, ty ingenstädes torde i själfva folksjälens behofvet af ett evigt lif vara starkare än hos det svenska folket. Här gäller i eminent grad Geijers ord, att »i djupet bor, som i himlen, Gud.»

Vidare har den ärade motionären tillägnat sig ett sådant uttryck från annat håll som detta: »När det en gång blir klart, att barnårens lärare farit med osanning.» Är det verkligen möjligt, att motionären — huruvida han har några barn, vet jag icke — om han i så fall vid undervisningen, då de voro små, begagnade sig af sådana bilder, som förmådde göra den osinnliga verkligheten åtkomlig för dem, af barn sedan fått höra: »far, du for med osanning; när du framställde saken på det sättet för oss.» Jag betvivlar på det högsta, att något sådant kan förekomma. Osanning är väl något helt annat, alldeles motsatt detta. Ty det är ju i sanningens intresse, för att gifva dem den konkreta, verkliga sanningen och icke blott en liflös allmänsanning, hvilken icke gör något intryck på barnen, som man framställer saken i sådan form. Det gör också aposteln Paulus gällande, när han säger lika sant som vackert i I korinthierbrevet 13 kap.: »När jag var ett barn, talade jag såsom ett barn, mitt sinne var så-

*Angående
införande af
religionskun-
skap såsom
läroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.
(Forts)*

Angående
införande af
religionskun-
skap såsom
läroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.
(Forts.)

som ett barns, jag hade barnsliga tankar; men när jag blef en man, lade jag bort hvad barnsligt var.»

För det tredje tillåter motionären sig jämväl att tala om, hurusom det är något oegentligt att hafva en undervisning, som är konfessionell, och påstår, att religionsundervisningen skall vara konfessionslös. Hvad är nu det? Det har likväl historien oförtydligt visat, att det är fullständigt omöjligt att komma med en konfessionslös religionsundervisning. Den blir utan märg och must, utan den minsta kraft eller lif. Hvarför jag brukar säga till dem, som komma till mig och fråga, om de icke skola vända sig till den svenska evangeliska kyrkan, då de kommit underfund med, att åtskilligt på det håll, dit de från sin barndom höra och där de haft sin religiösa fostran, är mindre riktigt: Blif kvar, där du är, och sök tillgodogöra dig den sanning, som där finnes, på det att du icke genom farande hit och dit tappar bort hufvudsaken, själfva fästet för hela din lifsgärning.

Slutligen några få ord för att därmed positivt angifva min ställning till denna sak. Jag vill då först göra det helt kort ur religionshistorisk och sedan ännu kortare ur pedagogisk synpunkt. Kristendomen gör anspråk på att icke blifva ställd i jämbredd med andra religioner (utom judendomen såsom dess förberedelse), och både vetenskap och erfarenhet bestyrka detta anspråks berättigande.

Hvad nu vidkommer det religionshistoriska momentet, så är det så, mina herrar, i alla religioner intill kristendomens framträdande, att det i hvar och en af dem funnits och finnes två strömningar. Den ena är den populära och den andra är den ockulta eller hemliga, hvilken sistnämnda är tillgänglig endast för dem, som stå på en högre bildningsgrad. Tro herrarne, att dessa senare äro mera religiösa än de förra? Nej, sannerligen icke. För att vara religiös fordras, att man gör till sin personliga egendom hvad som utgör föreningsbandet mellan den eviga och den timliga världen. Allt hänger på kraften och styrkan i detta band, så att jag främst låter bestämma mig af det rätta, det sanna och det goda, utan hänsyn till om det i närmaste hand är det empiriskt nyttiga. Sedan häfda vi, att gudsfruktan är nyttig till allt, icke blott för det kommande lifvet utan äfven för det närvarande, och detta i rent timlig bemärkelse. Och detta gudsrike står enligt kristlig lifsåskådning öppet för alla, lika lätt om icke lättare för den enfaldige som för den vise att nå. Det skall därför, såsom Kristus uttrycker sig, förkunnas icke i kamraren, utan på taken — man må komma ihåg att det var i Österlandet han talade — på det att så många som möjligt må få höra det och allt läggas uppenbart fram, så att ingenting må hafva karaktär af mysterium, något fördoldt eller otillgängligt för den stora mängden af människor, såsom det förut hette: »*procul, procul, profanum vulgus,*» d. ä. bort, bort I olärda, som icke förs än

dessa höga ting! Det är kristendomens stora, världsomdanande lära, att de, som äro ringa i denna världen, hafva lika mycket värde som de, hvilka äro mäktiga eller mera begåfvade eller hafva större kunskaper. Allt beror här på, i hvad mån det eviga, det sanna, goda och rätta är för oss bestämmande; därpå beror det och icke på hvilket mått af insikt eller klarhet, vi härutinnan äga, om vårt gudsförhållande skall blifva en kraft i lifvet till andras gagn och välsignelse eller endast till egen glädje och berömmelse.

Angående
införande af
religionskun-
skap såsom
läroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.
(Forts.)

Den förmämsta skillnaden mellan hvad som plägar kallas naturlig religion och den uppenbarade religionen, jag menar judendom och kristendom, till skillnad från de hedniska religionsformerna, är dock detta, att det, som hedendomen fattar såsom en allmän kraft, det som på sanskrit uttryckes med *that*, d. v. s. ett personligt allvara, ett väsen utan både själfmedvetande och själfbestämningsförmåga, på den särskilda uppenbarelsens gebit är utbytt mot en person, ett *jag*, som för mig är en lefvande verklighet. Visserligen är icke denne som vår religionsstiftare talar om, under beteckning af den himmelske fadern, att fatta i ändlig gestalt, men barnen måste göra det. Ja, jag tänker, att litet hvar, när det gäller verklig religionsutöfning eller kult, gör på samma sätt. Det är kristendomens andra stora, onekliga företräde, att den ställer oss i förbindelse med den eviga världen, icke blott såsom en värld, utan såsom ett hem, där det finnes *hjärta*, och där vi stå i samma ställning till Gud som barnet till sin fader, och det är han, som icke blott vårdar och styr allt, utan tillika kan och vill förlåta, han, som »har sin lust till människors barn».

Jag går nu öfver till att med några få ord beröra den pedagogiska synpunkten. Hvad denna vidkommer, så vill jag erinra om Tegnér's utsago, att ett sådant val, som det motionären tänker sig, kan i intet fall ske förrän på universitetsstadiet, vare sig det är fråga om religionen eller annat, och Tegnér var ju en både fördomsfri och djuptänkt pedagog. Det är också min öfvertygelse, såsom jag förut framhållit i ett annat sammanhang, att man måste börja med att gifva barnen en dogmatisk och auktoritativ kunskap, hvarigenom de lära sig att sätta tillit till och tro på, att *älska* det, som i undervisningen ingår. Skulle nu den del af undervisningen, som är den mest personliga af alla, kristendomsundervisningen, skulle den sakna det element, som är hjärtat i all undervisning? Hvad betydelse har det mer eller mindre af kunskaper, som i skolan inhämtas, och hvaraf största delen förr eller senare glömmes, mot det att ens hjärta blir gripet af det man lär sig, i naturkunskapen af naturens skönhet, under historietimmarna af historiens underbara sammanhang och rikedom, under kristendomstimmarna af Gud!

Angående
införande af
religionskun-
skap såsom
läroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.
(Forts.)

Jag har sökt fatta mig så kort, som det varit mig möjligt, och ber, herr talman, att på grund af det sagda få för min del understödja, hvad som blifvit af utskottet föreslaget, och sålunda yrka afslag icke blott på motionen, utan äfven på den visserligen delvis behjärtansvärda, men icke dess mindre enligt den grund-åskådning, som jag hyser och haft tillfälle att något redogöra för, oantagliga reservationen.

Herr Sandquist: Herr talman, mina herrar! Det må icke förtänkas mig, att jag vid detta tillfälle ger tillkänna min mening, hur ringa och obetydlig jag än finner mig. Då jag inom utskottet har bidragit till det afslagsyrkande, som utskottet gjort å professor Kjellbergs motion, skall jag be om tillåtelse att förlänga denna debatt med några ord. Jag ber då först att få konstatera, att jag såsom barnens, ungdomens undervisare har under den tid, jag varit lärare, varit vän af att i *första hand* gifva barnen det biblisk-historiska stoffet i kristendomsundervisningen. Jag har sålunda aldrig kunnat vara med om den s. k. analytiska undervisningsmetoden, enligt hvilken man förelägger barnen en torr dogmatisk sats och sedan söker bevisa dess sanning med tillhjälp af den heliga skrift. Jag har i motsats härtill, så långt jag kunnat, begagnat mig af den s. k. syntetiska metoden, som går ut på att framhålla de *bibliska* sanningarna, sådana jag har fattat dem, för att sedan ur dessa sanningar få en sammanfattning, som väl må kunna kallas *trossatser*. Med en sådan uppfattning är det alldeles naturligt, att jag aldrig kunnat ställa mig afvisande mot reformkraf, som gått ut på, att religionsundervisningen skall vara mindre torr, mindre dogmatisk, men mera i sann mening biblisk, kristlig, etisk.

Jag kan i sammanhang härmed ha anledning att citera ett yttrande eller rättare sagt en resolution, som uttalades af det tionde svenska folkskolläremötet i Stockholm 1888, hvilken resolution återgifves med följande ord af den afdelning, som då behandlade frågan om »reformering af kristendomsundervisningen». Afdelningen uttalade som »sin åsikt, att en reform af kristendomsundervisningen bör gå i den riktningen, att 1) denna undervisning blir mindre dogmatisk, mera religiös och etisk, än nu är fallet; att 2) denna undervisning med större klarhet och eftertryck, än nu är fallet, häfdar det evangeliskt kyrkliga lefnadsidealens rätt gentemot såväl materialistiska som katolska och därmed besläktade sekteristiska uppfattningar». Det är att bemärka, att detta möte, som bevistades af mer än 1,500 af Sveriges lärare och lärarinnor, antog denna af pastor primarius i Stockholm, doktor Fehr, föreslagna resolution som sitt *enhälliga* uttalande. Härmed har jag tydligen ådagalagt, att lika visst som jag står på *biblisk grund*, är jag vän af, att man i religionsundervisningen i första hand gifver barnen del af de bibliska sanningarna och

sedan ur dem härleder de dogmatiska satser, som böra vara föremål för vår tro.

Det är icke utan en viss tillfredsställelse, som jag hört, att motionären själf icke ställer sig absolut afvisande mot en sådan uppfattning, då han citerat hvad doktor Fries i Stockholm, om jag icke misstar mig, yttrat i den riktningen, att man kan *icke*, äfven om man gör kristendomsundervisningen mera historisk, göra densamma dogmfri och konfessionslös. Jag fattade anförandet så, och det är åtminstone mitt uppsåt att ha fattat det rätt.

Nu vill jag också gifva motionären det erkännande, att han med oväld har framhållit innebörden af sin motion. Han har sålunda icke utslungat några *hånfulla* tillmälen mot dem, som han vet ha olika uppfattning mot honom själf, och det håller jag honom räkning för. Men fastän jag det gör, kan jag naturligtvis icke underlåta att uttala, att min bestämda uppfattning är den, att jag icke kan godtaga hans anvisningar om, att man skall gifva de unga undervisning *om* religion, men icke *i* religion. En anvisning, som jag har uppfattat så, att man borde undervisa mera om *religionsformerna i allmänhet*, visserligen då också om den israelitiska religionen och om kristendomen, men jämväl om andra religioner såsom muhammedanismen, buddhismen etc. Gärna för mig må man, om så *lämpligen* ske kan, undervisa om allt detta. Understundom på lediga stunder reflekterar jag icke ogärna öfver dessa religionsformer. Jag är sålunda icke alls rädd därför; och man kan mycket väl ha den uppfattningen, att sådant studium är gagneligt. Men jag får säga, att jag icke tror, det är bra att föra barnen ut på tankeutflykternas, jag må väl säga, *gungfly*. Man må vara glad, om man kan ta sig fram där vid en mognare ålder. Motionären vill, att man skall undervisa *icke i*, utan *om religionen* och göra barnen förtrogna med de *olika religiösa strömningarna*. Ja, det är väl detsamma, som jag nyss sökt antyda. Jag vill icke misstyda motionärens afsikt, och om jag råkar att göra det, så vill jag på förhand uttala min reservation däremot. Men de *religiösa strömningarna*, mina herrar, de gå långt tillbaka i tiden. Därom vittnar redan Plato på sin tid. Jag har icke haft förmånen af att få studera Plato's dialoger på hans eget språk, men jag har haft lyckan att få studera dem något i svensk öfversättning. Han säger i sina dialoger ungefär sålunda: »Vi måste tillgripa den bästa tanke, vi kunna finna, för att liksom på 'en *flottbro*' föras fram öfver lifvets stormiga haf, tills vi få 'en Gud eller en gudingifven människa', som lämnar oss 'en gudomlig uppenbarelse, ett fartyg', säkrare än det, vi själfva kunna åstadkomma, och med hvilket fartyg vi sedan kunna färdas mera trygga öfver lifvets stormiga haf.» Så har äfven Cicero på sin tid sagt om filosofernas olika meningar: »Hvilken af dessa meningar är sann, må allena en Gud veta; redan hvilken blott är sannolik, är en svår fråga.»

*Angående
införande af
religionskun-
skap såsom
läroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.*

(Forts.)

Angående
införande af
religionskun-
skap såsom
läroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.
(Forts.)

Vid sådant förhållande tror jag icke, att det är så särdeles tillrädligt att föra ut barnen, medan de lefva i sin glada, lyckliga barndomstid, på den där »flottbron» eller det där filosofiska skeppet; ty när allt kommer omkring, så har detta skepp många dels uppenbara och ännu flera dolda hål i botten.

Nu sade den ärade reservanten, att vi skulle hafva en undervisning, som är »föruftig», och han förordade därför en reform. Jag har förut sagt, att jag är vän af en reform, men förmodligen icke i samma riktning, som reservanten, herr Waldén, önskar. Men det var likväl en reform af kristendomsundervisningen, som han föreslog. Det var därför med synnerligen stor förvåning, jag hörde herr Branting instämma med honom. Jag tror icke, att jag hörde fel. Med anledning af detta herr Brantings instämmande skall jag tillåta mig, mina herrar, att uppläsa ett yttrande af herr Branting under det förut nämnda läraremötet i Stockholm 1888. Han sade bland annat: »Nej, att tala om reform inom själfva kristendomsundervisningen är ett nonsens». Ja, hvad innebär nu herr Waldéns reformförslag, då det icke är »ett nonsens». Det innehåller dock ett förslag till reformering af kristendomsundervisningen. Vidare yttrade herr Branting: »I vidsträckt, alltjämt växande kretsar har man klart för sig, att den enda verkliga reformen är: bort med kristendomsundervisningen i skolan och fram med hvars och ens individuella öfvertygelse i religiösa ting!» Detta kan icke vederläggas. Sedan står det vidare — och det anser jag mindre vackert af mötet: »hyssningar och stampningar». Det var fult gjordt. När herr Branting talar, då hör jag mycket gärna på, trots motsatt öfvertygelse, och därför tycker jag, det var mycket ogrannlaga gjordt af mötet att »hyssja och stampa». Emellertid har jag icke kunnat underlåta att i detta sammanhang uppläsa, hvad herr Branting uttalade om ett förslag till reformering af kristendomsundervisningen år 1888; och om nu *verkligen* den ärade reservantens förslag är ett förslag till reformering af »kristendomsundervisningen», då gratulerar jag herr Branting till att ha undergått en *sådan* förändring sedan 1888.

Till sist ber jag att få erinra om, hvad jag förut en gång uttalat i denna kammare under en debatt rörande kristendomen och kristendomsundervisningen i skolorna. Jag tillät mig då uttala, att för mig stod det allt mera klart, att vi närma oss en tid, då det blir allt mer och mer af nöden att fritaga våra folkskolor från *den* kristendomsundervisning, som där under så *stridiga* förhållanden meddelas. Men jag tillade då de orden: »såvidt man icke på grund af *sakens stora vikt* och *betydelse* finner det lämpligt att något *nedstämman* tonen.» Jag tror, att saken är af en *sådan* vikt, att man bör *försöka* att om möjligt komma till *samförstånd*, så stort samförstånd, att de, som hafva en annan uppfattning angående den *heliga skrifts läror*, än exempelvis jag har, dock kunde

sentera och värdesätta de ord, med hvilka doktor pastor primarius Fehr vid nyssnämnda möte slutade sitt anförande gentemot herr Lennstrand. Vi måste väl också, så ungefär vädjade han till mötet, värdera den forsknings- och bönekamp, som slutar med orden: »Herre, jag släpper dig icke, med mindre du välsignar mig.»

*Angående
införande af
religionskun-
skap såsom
läroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.*

(Forts.)

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få uttala min anslutning till utskottets afstyrkande utlåtande.

Herr Johansson i Jönköping: Herr talman! Med hänsyn till den uppmärksamhet, som religionsdebatterna i Andra kammaren tilldraga sig i vida kretsar, och med hänsyn äfven till den vändning, som debatten har tagit, anser jag mig skyldig att med några ord ange den ståndpunkt, som jag själf har och som jag tror mig veta, att många med mig likasinnade intaga till den motion, som nu föreligger.

Det är ju en allmän mening, som också utskottsmajoriteten enhälligt uttalat, som reservanten förfäktar, och som ju ligger under själfva motionen, att kristendomsundervisningen i våra skolor hittills icke har varit tillfredsställande utan behöfver reformeras. Utskottet säger i detta afseende, att det är både omfattningen, läroplanen och läroboken, som ha blifvit föremål för en rättmåttig kritik. Den meningen delar äfven jag och mina liktänkande, men om vi sålunda än anse, att den hittillsvarande kristendomsundervisningen icke är tillfredsställande, så följer däraf ingalunda, att vi vilja hafva den afskaffad; vi vilja i stället hafva den reformerad. Reformen anse vi böra gå ut därpå, att kristendomsundervisningen anordnas och planlägges med större hänsyn till *barnet*, till dess behof, dess utveckling och förmåga att tillägna sig undervisningen. Kristendomsinnehållet skall icke bjudas de unga i form af logiskt utformade, mer eller mindre abstrakta lärosatser, som aldrig kunna tilltala barnet eller väcka dess intresse, och därför endast kunna bli en utanläxa, som barnet med möda tillägnar sig och som utöfvar föga inverkan på utvecklingen af dess karaktär och personlighet. Reformen bör därför gå ut på att göra undervisningen mera konkret, att låta läroinnehållet möta barnet i berättelsens form, så att lärjungen ställes inför händelser och personligheter, som äro tillgängliga för hans uppfattning och just därigenom kunna väcka hans intresse och utöfva en verkligt uppfostrande inverkan.

Då jag läste reservantens motivering för hans hemställan, så fann jag denna motivering ganska tilltalande, ty däri betonas att undervisningen bör omläggas så, att den icke blir dogmatisk utan historisk och såvidt möjligt konfessionslös. Reservanten erkände alltså — åtminstone trodde jag mig kunna tolka hans uttryck i den skriftliga reservationen på det sättet; hans nyss hållna muntliga anförande lämnade mig mera oviss i detta stycke —

*Angående
införande af
religionskun-
skap såsom
läroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.
(Forts.)*

att han icke ansåg undervisningen kunna göras fullständigt konfessionslös eller uteslutande historisk. Däremot häfdade han, alldeles som jag vill göra det, att undervisningen bör anläggas mera historiskt, emedan läroinnehållet därigenom blir mera tillgängligt för barnen och bättre lämpar sig för deras uppfattningsförmåga. De dogmatiska lärosatserna hafva sin tid, de måste också komma, men först på ett högre stadium såsom en sammanfatning och afslutning af hvad som förut gifvits i mera konkret form.

En sådan reform af kristendomsundervisningen, önska vi, och såvidt jag kan döma af utskottets utlåtande, står också hela utskottsmajoriteten enig härom. Men en sådan reform är ju, såsom utskottet jämväl påpekar, redan i görningen. Kungl. Maj:t har utsett en kommission, som skall göra hvad göras kan för att främja tillkomsten af en bättre lärobok; folkundervisningskommittén arbetar på en ny läroplan, och vi hoppas, att detta arbete skall mynna ut just i en sådan reform, som jag här skisserat. Men det är ju vedertagen sed, att man icke skrifer till Kungl. Maj:t i ärenden, om hvilka man vet, att Kungl. Maj:t håller på att utreda dem och förbereda önskliga reformer. Därför har jag för min del icke kunnat finna, och jag trodde icke heller att reservanten skulle finna det nödigt att under sådana förhållanden skriva till Kungl. Maj:t.

Jag anser sålunda ett bifall till motionen onödigt, äfven om det ges på reservantens motivering — hvilken tilltalade mig, då jag läste den i själfva reservationen, men hvilken genom hans nyss hållna anförande i viss mån fått en annan innebörd och blifvit för mig mindre tilltalande. Jag anser dessutom ett sådant bifall vara förenadt med en viss risk, ty det skulle antagligen af många tolkas såsom ett gillande af motionärens motivering, och den kan jag för min del icke gå med på. Jag anser den hvila på en missuppfattning i åtskilliga stycken. Ehuru jag efter motionärens rätt utförliga framställning skulle kunna vara frestad att något utförligare bemöta hvad han anført, skall jag ej tillåta mig att taga denna sena timma i anspråk härför; ett par antydningar måste jag dock göra.

För det första hoppas jag, att motionären själf skall medge, att sådana skadliga verkningar af religionsundervisningen, som den han framdrog, icke följa af en rätt bedrifven kristendomsundervisning och allra minst af en på det sätt reformerad kristendomsundervisning, som jag här talat om. Där skadliga verkningar framträdtt hafva de vållats däraf, att undervisningen meddelats af lärare, som icke haft den skicklighet eller den pedagogiska takt, som en kristendoms lärare bör äga och naturligtvis äfven i någon mån däraf, att den fastställda planen för kristendomsundervisningar icke varit ur pedagogisk synpunkt tillfredsställande. Och då motionären, som jag hoppas, medger detta, så medger han därigenom också, att där undervisningen bedrifvits af för

ämnet lämpade lärare, har den icke burit skadliga frukter. Tvärtom kan man nog påvisa, att den undervisningen burit de allra bästa frukter för vårt folks uppfostran. Skall man hålla fram den ena sidan, så har man rätt och plikt att äfven hålla fram den andra. Jag vill för min del betona, att man i ett stort antal fall också kan påvisa goda frukter af kristendomsundervisningen redan med den mindre goda planläggning den hittills haft, och jag vill framhålla, att man kan förvänta ännu bättre frukter däraf, då den blifvit reformerad på det sätt, som jag tillåtit mig antyda.

Angående införande af religionskunskap såsom läroämne vid allmänna läroverk och folkskolor.
(Forts.)

Hvarför kan jag icke gå med på motionärens framställning med den motivering han gifvit? Motionären anger såsom hufvudmotivet för sin framställning att, om man finge en sådan religionsundervisning, som han förordar, »så skulle den dualism upphöra, hvilken utgör en af de mest betydande orsakerna till konflikter och brytningar på det religiösa området, ty genom den i skolan förekommande religionsundervisningen bibringas lärjungarna en uppfattning, som måste komma i konflikt med innehållet i den samtidigt meddelade naturvetenskapliga undervisningen».

Förhåller det sig icke så, att den motsättning, som kan framträda, och som i vissa fall framträder mellan kristendomsundervisningen och modern naturvetenskaplig undervisning, i grund och botten är motsättningen mellan idealistisk och materialistisk världsåskådning? Men dessa båda världsåskådningar hafva, som motionären väl vet, kämpat sin kamp med hvarandra så länge mänsklig kultur funnits, och de skola fortfara att kämpa med hvarandra, så länge en mänsklighet finnes på jorden. Icke kan man då på allvar tänka sig, att vi genom att omlägga kristendomsundervisningen vare sig på ena eller andra sättet skulle kunna utplåna denna motsättning eller rädda barnen från den konflikt som i följd af densamma möter hvarje människa, såvidt hon öfverhufvud utvecklas till en tänkande människa, till en kulturmänniska. Det är en omöjlig tanke, som motionären här gått ut ifrån. Ifrågakarande dualism kan icke upphäfvast, konflikten kan icke undvikas.

Om sålunda själfva syftet med motionen är omöjligt att nå, så är också det medel, som motionen anvisar, eller en rent konfessionslös religionsundervisning, likaledes någonting som ej kan förverkligas. Redan en föregående talare har citerat ett yttrande af en kyrkoherde i Stockholm, som påvisat, att en religionsundervisning, äfven om den blir historisk, dock icke kan göras konfessionslös.

Sådant är omöjligt, ty en religionsundervisning, som vore fullständigt konfessionslös, skulle bli endast ett torrt refererande af fakta, som skulle ha föga uppfostrande värde, som icke i nämnvärd grad skulle verka utvecklande hvarken etiskt, isynnerhet icke etiskt, och ej heller med afseende på intelligensen. Det

*Angående
införande af
religionskun-
skap såsom
läroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.*

(Forts.)

förhåller sig med kristendomskunskapen i detta afseende som med historien. Det är omöjligt att tänka sig en historieundervisning, som är fullständigt blottad på nationella synpunkter eller som icke bäres upp af en viss världsåskådning. Hvarje historisk framställning af värde måste skrivas från en viss nations synpunkt. Man måste lägga in någon världsåskådning i densamma. Om man tager bort dessa väsentliga moment, mister historien sin uppfostrande betydelse, sitt värde som undervisningsmedel. På samma sätt är det med religionskunskapen. Om man försöker att från densamma eliminera bort hvarje konfessionellt moment, så att den blir lika antaglig icke blott för baptister, metodister och statskyrkliga — skillnaden mellan dessa rör sig blott på ytan af kristendomens väsen — utan äfven lika antaglig för både protestanter, katoliker och andra religionsbekännare, ja, till och med för dem, som äro ateister, så skall man finna, att en sådan religionsundervisning är fullständigt omöjlig både rent teoretiskt och ännu mera praktiskt. Den förutsättning, som motionären utgår ifrån, är alltså fullständigt otänkbar.

Om den dag kommer, då vårt svenska folk blir så religiöst söndradt, att det icke kan fördraga en kristendomsundervisning, som i någon mån är konfessionell, då ha vi kommit till den punkt, att kristendomsundervisningen måste bort ur skolan, och det är möjligt, som reservanten antyder, att den dagen kan komma. Det är möjligt, men jag vill påpeka, att, innan den dagen kommer, måste en annan dag ha kommit, och det är den, då vår statskyrka afskaffas. Man kan knappast tänka sig, att ett land, som har en statskyrka, skall kunna införa en religionsundervisning, som är så fullständigt konfessionslös, att ingen särskild religiös uppfattning därigenom framhäfves eller auktoriseras. Lika litet som vi med afseende på historien kunna tänka oss, att vi skulle kunna komma därhän, att vi läste historia hvarken som svenskar eller tyskar eller ryssar, blott relaterande fakta utan något nationellt intresse, utan inflytande från någon världsåskådning, lika litet kan man tänka sig att i ett land, som har en statsreligion, dock i de offentliga skolorna meddelas en religionsundervisning, som icke tar hänsyn till statskyrkans lära eller till någon religiös bekännelse öfverhufvud. Det är denna missuppfattning, som ligger under motionärens framställning, och som gör ett bifall till hans yrkande med den motivering, som han gifvit, från min sida omöjligt.

Jag ber sålunda att härmed få uttala, att vi frisinnade — jag vet, att jag har många, som tänka lika med mig i detta stycke — önska få religionsundervisningen reformerad i den riktning, att den blir mera konkret, att den för barnen ställer fram det kristliga läroinnehållet i en form, som är för dem tillgänglig och kan på dem verka uppfostrande, hvaremot de dogmatiska lärosatserna, i den mån de äro behöfliga såsom sammanfattande

och avslutande undervisningen, böra komma först senare på sin rätta tidpunkt, då barnet nått den ålder och mognad, att det kan tillägna sig kristendomens sanningar i en sådan form. Däremot önska vi icke kristendomsundervisningens borttagande ur skolorna.

På denna grund ber jag, herr talman, att få ansluta mig till utskottets afstyrkande af motionen.

*Angående
mförande af
religionskun-
skap såsom
läroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.
(Forts.)*

I detta yttrande instämde herrar *Lagerblad, Bosson, Thavenius, Bogren, Carlson* i Herrljunga, *Igel, Norlén, Olsson* i Fläbro och *Olsson* i See.

Herr Branting: Herr talman, mina herrar! Jag tvangs att begära ordet i denna debatt, något som jag icke afsett, med anledning af det citat, som herr Sandquist nyss kom med. Det var ett uttalande, som jag hade för 23 år sedan vid ett möte här i Stockholm, som herr Sandquist drog fram. Herr Sandquist citerade fullkomligt riktigt så långt han läste upp, och jag förstår mycket väl, att han ansåg, att det ligger en djupgående motsägelse emellan det uttalande, som jag då gjorde och den ståndpunkt, som framföres i herr Waldéns reservation och i hans anförande, i hvilket jag nyss instämde.

Jag tror emellertid icke alls, att så är förhållandet. Jag behöfver i detta fall icke på minsta sätt åberopa, att man naturligtvis med afseende å själfva uttryckssätten och i detaljerna kan anse, att det må finnas en preskriptionstid för yttranden, som ligga så pass långt tillbaka i tiden. Jag behöfver icke göra denna ursäkt, ty i själfva verket är min ståndpunkt nu och då i allt väsentligt densamma.

Hvad som då yttrades, var följande — jag måste citera ytterligare några rader, herr Sandquist har haft vänligheten låna mig boken, för att herrarna skola komma in i situationen. Jag begärde ordet på lärarmötet i fråga och började på detta sätt:

»Då man nyss tillätit, ja till och med applåderat sådana uttalanden, som att »förnuftet bör tagas till fånga o. s. v.» hoppas jag, att det äfven måtte medgifvas mig att säga några ord, ehuru min mening naturligtvis är alldeles motsatt den, som de föregående talarne framburit. Inledarens förslag gick ut på, att det dogmatiska i kristendomsundervisningen skulle skjutas åt sidan och lämna rum för det bibliskt historiska. Enligt min uppfattning utgör ett dylikt förslag intet annat än ett fattigdomsbevis för hela kristendomsundervisningen. Att det dogmatiska bör bort erkänna alla, hvilka ej ha en så trång synkrets som de senaste talarna. Men hvad står sedan kvar? Jo, det bibliskt historiska. Jag frågar då: hvad kan väl då vara mera halsbrytande än att för barnen af det nittonde århundradet såsom det centrala i kristendomsundervisningen framställa dessa tusenåriga sägner och

Angående införande af religionskunskap såsom läroämne vid allmänna läroverk och folkskolor. (Forts.)

legender? (hyssningar). Nej, att tala om en reformering af själfva kristendomsundervisningen är ett nonsens.»

Ja, det var detta uttalande, som gjordes då. Hvad jag ville framhålla i den situationen var, att den reform, hvilken då var på tal, och till hvilken vi nyss hörde herr Sandquist yttra, att han anslöt sig, nämligen att man icke borde gå den dogmatiska vägen vid undervisningen, utan i stället skjuta fram det s. k. historiska, att den reformen var fullständigt otillräcklig. Det var detta jag då på det skarpaste sätt uttryckte.

Men hvad är det *nu* fråga om? Jo, en helt annan reform, herr Sandquist. Man kan ju kalla det »reform», om man vill, men det är i själfva verket en *mycket mera djupgående* ändring, som innebäres i motionärens förslag och i den reservation, som af herr Waldén är afgifven.

Herr Waldén har i sin reservation påpekat, att vi ha två vägar att gå i detta fall. Den ena är att helt enkelt borttaga religionsundervisningen ur statsskolorna såsom i Frankrike och Holland. Men därmed är i själfva verket detta problem icke löst, ty då blir det naturligtvis i stället så, att barnen få religionsundervisning efter de principer, som föräldrarna önska, och att staten ställer sig alldeles utanför denna religionsundervisning. Detta kan leda till, att splittringen mellan medborgarnes åskådningar blir mera djupgående och att motsättningen blir skarpare, än det hade behöfts.

Emellertid är äfven ett annat sätt tänkbart, just det, som här är anvisadt, nämligen att man tar bort både det dogmatiska elementet och äfven tar bort den s. k. historiska kristendomsundervisningen i *den* meningen, att bibliska historiens berättelser och lärdomar framställas såsom absoluta sanningar. Man kan således alltjämt tala med barnen om dessa saker, men man tar dem icke på samma sätt som hittills, som sanningar att utan vidare tro på. Det är detta som varit innebörden i den gamla s. k. historiska religionsundervisningen. Det skulle alltså bli den skillnaden, att, i stället för att man nu säger, att detta är absolut sanning, man då i stället skulle säga, att detta var åskådningen på den och den tiden, detta var uttrycket för den religiösa uppfattningen på den tiden. På det sättet lagd innebär en religionsundervisning alltid en del af den allmänna kulturhistorien, och man må gärna för mig säga en mycket viktig del af densamma. Men detta blir ju något helt annat än om en religionsundervisning lägges så, som herr Sandquist ansåg vara ett mycket stort framsteg, att man endast går öfver från att lägga hufvudvikten på katekesens formler till att i stället lägga denna hufvudvikt på bibliska historiens berättelser.

Det var mot otillräckligheten i *denna* reform, som jag vände mig för 23 år sedan, och fortfarande har jag beklagligen mycket stor anledning att vända mig mot otillräckligheten i densamma.

Vi ha hört, genom det exempel som herr Kjellberg anförde, hvad det är för historier, som fortfarande läras som sanningar icke blott i folkskolan, utan i seminarierna. Det är där, som skon klämmer. Det är icke nu så, att det upplyses om att människor haft den eller den uppfattningen — sådant kan endast vidga vetandet att få höra, och kunde man dessutom få en smula förklaradt, hur det kommit sig, att man i ett visst tidsskede hade dessa uppfattningar, vore det ännu bättre — utan detta skall nu fastslås som absoluta sanningar. Det är mot *detta*, som man måste i sunda förnuftets och i vetenskapens namn protestera.

*Angående
införande af
religionskun-
skap såsom
läroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.*

(Forts.)

Det förefinnes sålunda efter min uppfattning alldeles icke den motsättning mellan mina uttalanden nu och för 23 år sedan, som herr Sandquist velat göra gällande.

Nu hörde vi herr Johansson i Jönköping utveckla den meningen, att det vore omöjligt att åstadkomma en sådan konfessionslös religionsundervisning. Ja, det är ett problem, på hvilket jag icke skall här gå närmare in. Jag tror, att det nog alltid kommer att bli så, att lärarens personliga uppfattning i viss mån präglar den undervisning han meddelar. Men så är det på många områden t. ex. i historieundervisningen i mycket hög grad, ty äfven där är det icke endast objektivt, som man undervisar, utan äfven subjektiva omdömen gifvas, som kunna bli ganska olika, beroende på den ståndpunkt och den allmänna världsåskådning, som läraren har. Beträffande detta är ju ingenting att göra annat än att söka se till att det objektiva skall få så stor plats som möjligt och det subjektiva i det afseendet trängas tillbaka, att icke det för barnets uppfattning ställes så, att de bli inlärdas såsom absoluta sanningar i hvad som endast utgör lärarens subjektiva öfvertygelse. Läraren har ju till uppgift att lära barnen eller åtminstone förbereda dem på, att börja tänka själfständigt och att lägga det hela till rätta för dem en smula i den riktningen i stället för att bara dogmatiskt plugga in i dem sin egen åskådning. Detta är, tror jag, erkänt som en hufvudgrund för modern pedagogisk uppfattning. Att detta samma emellertid skulle vara omöjligt på det religiösa området, det har jag svårt att tro. Men skulle så vara — ja då återstår ingen annan väg att gå än densamma som i Holland och Frankrike och skilja ut detta ämne helt och hållet från statens skolor. Men det tycker jag skulle vara en vansklig väg. Det vore bättre att få objektivitet in så mycket som möjligt i en undervisning om religionernas innehåll och utveckling; det är i den riktningen, som reservanten syftar, och det var med hans tanke i den riktningen som jag nyss för min del instämde.

Herr Byström: Herr talman! Motionären har uti sin motion framhållit bl. a., att det råder så stora eller så många strider inom det religiösa området och ibland de kristliga samfundens dels sinsemellan och dels inom dem. Jag är den förste

Angående införande af religionskunskap såsom läroämne vid allmänna läroverk och folkskolor.
(Forts.)

att erkänna och beklaga detta. Stridigheter förekomma stundom. Men saken är den, att »vi förstå endels och profetera endels, men när det kommer som är fullkomligt, då skall det försvinna som är endels». Jag vill dock nu erinra därom, att det icke blott är på det religiösa området, som det kan uppkomma strider. Såvidt jag vet händer detta äfven på andra områden och äfven på vetenskapens. Stundom äro dessa ganska häftiga.

Vidare vill jag säga med en del andra talare, att det kan vara nödvändigt och är nödvändigt att göra åtskilliga jämkningar med hänsyn till hur man skall fördela läroämnena i skolan, och det kan ju då komma i fråga att göra gällande en del af de synpunkter, som motionären har framhållit. Det har redan påpekats, att för detta ändamål en särskild kunglig kommitté är tillsatt, från hvilken vi hafva att vänta förslag, som skulle vara tänkt i denna riktning. Vidare kan det ju hända, att förhållandena blifva sådana, att det blir nödvändigt att lämna större frihet för föräldrarna att kunna bestämma öfver huruvida deras barn skola deltaga i kristendoms- eller religionsundervisningen, som meddelas i de allmänna skolorna. Jag vet, att på denna punkt råda olika meningar, men jag tycker, att det kan framhållas, att man icke bör lämna ur sikte den medbestämmanderätt, som föräldrarna hafva med hänsyn till barnens undervisning på det ifrågavarande området. Beträffande detta har som bekant petitioner framställts inför Konungen. Man kan ju också t. ex. tänka sig ett program, som går ut på obligatorisk religionsundervisning men i viss bemärkelse frivillig kristendomsundervisning. Så tror jag, att vi kunna gifva motionären rätt däri, att Riksdagen icke är något vidare lämpligt forum för diskussion af religiösa och kristliga frågor. Den plägar åtminstone icke vara det. Ytterligare komma vi till hvad han antydtt om skilsmässa mellan staten och kyrkan. För min del är jag icke rädd, om så skulle ske. Tvärtom tror jag, att det vore lyckligt för kristendomen, om denna skilsmässa komme till stånd. »En fri kyrka i en fri stat» är det eftersträfvansvärda.

Jag har egentligen icke begärt ordet för att säga det jag nu sagt. Det har ju väsentligen förut framhållits. Utan för att inlägga en gensaga mot motionären i fråga om hvad han själf sagt eller låter andra säga i en del punkter i sin motion. Det säges i motionen: »Hvad som i dessa splittringens tider på vissa håll tyckes ena eljest stridiga intressen inom statskyrkliga och s. k. frireligiösa kretsar, är rädslan för (för att icke säga hatet mot) den vetenskapliga forskningen och allmänhetens bekantgörande med dess arbetsmetoder och dess resultat». Jag vill från min synpunkt såsom sagdt uttala mitt ogillande af dessa ord. Ty hvilka kyrkliga samfund som helst, vare sig de äro statskyrkliga eller frikyrkliga kunna icke enas på grund af hatet, utan centralpunkten eller enighetspunkten för dem är naturligtvis kärleks.

läran. Det som de hvar på sitt sätt söka att utsprida bland människorna är tron på Gud. Det som de söka förkunna är »frid på jorden, till människorna ett godt behag». De som bekänna sig till den verkliga religionen vilja så långt de förmå söka att få fram sanningen. Men de tro naturligtvis, icke heller de, att allt som man kallar vetenskap är vetenskap ej heller att allt som kallas forskning är verkligen forskningsarbete.

Jag tror, att det är alldeles oriktigt att beskylla de kristna, vare sig statskyrkliga eller frikyrkliga för att hylla hat mot vetenskapen eller att säga, att de äro eniga i att förkasta forskningen. Detta är bestämdt ett orättvist omdöme, som enligt min uppfattning man ej behöft framkomma med i detta sammanhang. Jag tycker, att motionären, som icke bara är doktor utan numera också professor borde hafva mera sett till, huru det varit i detta fall under förra tider och huru det är nu för tiden. Det finns bland dem, som lefvat för vetenskapen, duktiga och beryktade och kristligt sinnade män. Det har funnits forskare, som varit varmt hängifna den kristna tron. Uttrycket, att ingen bildad man eller kvinna tror, att Gud har skapat världen på sådant sätt, som det berättas i bibeln, är ock sådant, att det kan ej rätteligen försvaras. Det finnes många bland de yppersta vetenskapsmännen och bland de bästa forskarne, som enfaldigt trott på bibeln såsom Guds ord, som är grundvalen, på hvilken de kristliga samfundet grundat sin tillvaro. Men ehuru jag ansett mig böra uttala mitt ogillande af en del uttryck, som förekomma i motionen, är jag, såsom jag sagt, af den meningen, att åtskilligt bör göras och måste göras inom det område, som motionen särskildt berör. Denna fråga är stor och viktig, och det vore önskligt, att alla goda krafter kunde samverka till en ändamålsenlig lösning af densamma.

Angående införande af religionskunskap såsom läroämne vid allmänna läroverk och folkskolor.

(Forts.)

Herrar *Janson* i Bråten och *Olsson* i Älfdalsåsen instämde häruti.

Herr Räf: Herr talman! Motionären har här sagt, att hans motion är föranledd af min motion år 1909 angående frihet för föräldrar att taga sina barn från sådan kristendomsundervisning, där man enligt min mening mera får lära sig otro än tro på kristendomen. Detta har han äfven omnämnt i sjelfva motionen. Det står klart för mig, att upprinnelsen till hans motion är egentligen min motion.

Nu blef jag icke så litet glad, då jag hörde herr Johansson i Jönköping yttra sig i denna fråga. Och icke mindre glad blef jag då jag såg, att ett visst antal af kammarens ledamöter instämde i herr Johanssons yttrande. Hvad som därvid egentligen glädde mig var att herr Johanssons yttrande skilde sig så bestämdt från herr Kjellbergs motion därutinnan, att herr Johans-

Angående
införande af
religionskun-
skap såsom
läroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.
(Forts.)

son i Jönköping fortfarande vill bibehålla *kristendomsundervisningen* i våra skolor, under det att motionären endast vill hafva *religionsundervisning*.

Jag ber då emellertid få erinra om, hvad man här i afton redan konstaterat, att hr Kjellbergs motion afser att förverkliga liberala partiets politiska programpunkt »religionsfrihet». Ty de liberala herrarne få läsa igenom sitt program hur mycket som helst, så kunna de icke på någon sida finna ordet kristendom, utan hvad man där sträfvat till är just hvad motionären här motionerat om, nämligen »religionsfrihet».

Det känns måhända besvärande för en och annan att hafva gått in på en sådan programpunkt, som han här nu offentligt så lyckligt demonstrerat emot. Men detta visar, att man bör betänka sig, då man läser igenom ett program, så att man *vet* hvad man skrifer under. Jag har under hela min riksdagstid väntat på att få se ett sådant tillfälle som detta i afton, då man från kristligt intresserad vänsterhåll så eklatant uppvisat skillnaden mellan *deras* uppfattning och *deras*, som jag tror förnämligast dikterat liberala partiets programpunkt »religionsfrihet». Härtill vill jag också foga den åsikten — och vi skola se, om det icke går på det sättet — att mellan herr Johanssons i Jönköping uppfattning, sådan den här i afton uttalats, och liberala partiets programpunkt »religionsfrihet», således mellan *kristendomsundervisningen* och *religionsundervisningen*, till sist kommer att uppstå en klyfta så stor, att det för kristligt intresserade lär vara snart sagdt omöjligt att komma öfver den utan mycket allvarliga remnor i samvetet.

Först skall jag nu be att få säga det, att om man hade från det partiets sida, som jag här talat om, varit litet grand mera tillmötesgående mot min motion, som ingen kan förneka har de riktiga grundsatserna, nämligen att de kristligt intresserade inom statskyrkan skola få samma rättigheter som baptister och metodister haft i många år, så hade ställningen nu kanske varit en annan och bättre.

Tyngdpunkten i hr Kjellbergs motion är nu att få *religionsundervisning*. Och det är värdt uppmärksamhet att se, huru den liberala pressen i allmänhet i dessa dagar förstått sig på, hvad som här varit fråga om. Det är icke bara en eller annan, utan det är rätt många af detta partis organ, som hafva instämt i denna motion eller låtit andra personer i respektive tidning skrifa artiklar, som instämt däri. Skulle vi emellertid få den religionsundervisning, som här är ifrågasatt, nämligen den dogmfria, objektiva och historiska, och det i den meningen som motionären tydligen vill ha, så undrar jag, om vi icke lika gärna kunna öfvergå till hvad socialisterna hafva på sitt program och säga, att religionen är en »privatsak». Jag vet icke, hur många religioner, som någonsin funnits eller finnas, men säkert är, att

det är många. Och lika gärna som att låta barnen undervisas om alla dessa lika gärna kunde man då låta religionen blifva »en privatsak». Det är som herrarna förstå i detta som i så många andra fall så, att inkommer man en gång på det sluttande planet, så stannar det icke förrän man befinner sig längst därnere, dit man icke velat komma, men *måste* komma ändå.

När motionären talar om den *dogmfria* religionsundervisningen, så skulle det vara intressant att veta, hvad motionären därmed förstått. Om jag t. ex. säger såsom en för mig gällande sanning, att det *finns* en Gud, då är ju detta en dogm för mig. Och om jag säger, att det *icke* finns en Gud, så är ju detta också en dogm. Och om jag säger, att ingen människa kan säga, *om* det finnes eller *icke* finnes en Gud, så är ju detta en tredje dogm. Något fjärde vet jag icke, såvida man icke skulle kunna finna ut någon mycket fin definition att smyga emellan på ena eller andra sidan. Jag kan således icke förstå, hur denna dogmfria religionsundervisning skulle vara möjlig i praktiken, och jag skulle därför önska, att herr Kjellberg ville gifva någon bestämd antydning härom.

Då han vidare säger, att undervisningen skulle vara *historisk*, så föreställer jag mig, att motionären möjligen därvidlag har menat, att man skulle undervisa om samtliga religioner, så långt man öfverhufvud kan åstadkomma sådan undervisning. Han menar väl ungefärligen det, att man — för att bibehålla bilden om gudabelätena — skulle plocka utsådana som sedan årtusenden upp till vår tid varit kända och presentera dem vid undervisningen, redogöra för deras historia, kult o. s. v. Säkerligen skulle våra folkskolebarn därigenom få så stora religionskunskaper, att det icke är många i denna kammare, som ha något i den vägen jämförligt att bjuda på. Med ett ord, jag tror att det skulle vara icke blott omöjligt, men dessutom mycket onödigt för att ej säga skadligt.

Motionären säger vidare, att undervisningen skulle vara *objektiv*. Men under sitt anförande här i kammaren syntes mig motionären börja sätta i fråga, huruvida icke den där ledsamma subjektiva uppfattningen äfven vid religionsundervisningen skulle börja spela liknande roll som vid den nuvarande kristendomsundervisningen. Och om jag antar, att herr Kjellberg och herr Johansson i Jönköping stode inför uppgiften att undervisa om flera olika gudsbegrepp, så tror jag, att undervisningen i de båda fallen skulle gifva mycket, mycket olika utslag. Herr Johansson i Jönköping skulle att döma af hans yttrande tydligen framhålla det kristna gudsbegreppet, under det jag befarar motsatsen i fråga om herr Kjellbergs framställning. Ja, sanningen är nog den af motionären antydda, att äfven denna religionsundervisning skulle bli icke rent objektiv utan rätt mycket subjektiv.

Angående införande af religionskunskap såsom läroämne vid allmänna läroverk och folkskolor.

(Forts.)

Angående
införande af
religionskun-
skap såsom
läroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.
(Forts.)

Jag menar alltså, att de tre grundsatser, på hvilka motio-
närens ifrågasatta reform hvilar, icke äro möjliga att upprätthålla
ens vid själfva undervisningen.

Men religionen har icke bara betydelse som *teori*, utan
måste väl också hafva betydelse för det praktiska lifvet. Och
den, som icke omfattar religionen på det sättet, att den får så-
dan betydelse, om honom skulle jag vilja säga som biskop von
Schéele nyss sade: han har egentligen icke omfattat något, äfven
om han studerat både det ena och det andra — han har icke
gjort personlig bekantskap med hvad han lärt. Jag antar, att
herr Kjellberg eller någon annan under någon längre tid gifvit
barnen en sådan här religionsundervisning. Nåväl, en så under-
visad mor komme till sitt barn om kvällen och talade med det
om bönen eller om barnets förhållande till den eviga världen —
det brukas visst på somliga ställen, att barn och föräldrar t. o. m.
samlas till bön — hvad skulle då en mor säga, om hon hade
fått endast en sådan där religionsundervisning. Hon skulle na-
turligtvis i konsekvens med den undervisning, hon själf erhållit,
börja en framställning för barnet om den gamle af dagar, som
hennes föräldrar kanske talat om och som hon också bland andra
gudasagor hört något om i skolan. Hon skulle väl också tala
om både Zeus och Jupiter, ty äfven detta ingick ju i den under-
visning, hon som barn erhållit. Och på morgonen, när barnet
vaknade, hvarom skulle modern tala med det då? Ja, hon kunde
kunde kanske tala om den gamle guden, men också om de gre-
kiska och romerska gudomligheterna till uppbyggelse för bar-
nen. Och om hennes son ginge ut på sjöresa, så skulle hon
väl uppmana honom att i nödens stund åkalla den »silfver-
fotade Thetis» eller hvem? Ty någon af de många vid reli-
gionsundervisningen framställda gudarna skulle hon väl ändå
i sådant fall hänvisa till. Eller kanske hela härskaran? Och
hvad skulle hon svara barnet, då det frågade sin mor: *hvilken*
af alla dessa gudar skall jag tillbedja? Ty man må resonera
hur mycket som helst, så står det likväl fast hvad som är
skrifvet om barnen: deras änglar skåda alltid deras faders
ansikte, som är i himmelen. Barnet är på ett innerligare sätt
draget till det eviga än vi, sedan vi kommit ut i världen, äro.
Hvad skall hon nu gifva barnet till svar? Skall hon säga, att
barnet skall bedja till Zeus eller Jupiter, eller hvad skall hon
säga?

Man säger kanske, att detta är att gå alltför noggrant till-
väga. Nej, såvida vi vilja ha en verklig religionsundervisning i
vår religion, så äro vi tvungna att gifva besked om hvilken
religion vi skola ha. Det måtte väl icke ändå vara detsamma
hvad man dyrkar och tillbeder. Jag föreställer mig därföre verk-
ligen, att den stackars modern till sist måste svara barnet ungefär
så här: ja, beträffande Gud sade vår religionslärare att ingen

människa kan veta någonting. Men, det fanns en bok i min ungdom hos min far, en bok, som kallades bibeln. Och om den sades det verkligen ganska allmänt, att de som brukade läsa den boken funno, att därifrån utgick en kraft. Men så kom en doktor Kjellberg, som sade, att man icke skulle sätta tro till den där boken. Och i den åsikten har jag blifvit uppfostrad. Jag kan sålunda icke besvara din fråga. — Jag vill nu fråga: hvad skulle detta gifva för själsstyrka i strider och hugsvalelse i bedröfvelser?

*Angående
införande af
religionskun-
skap såsom
läroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.
(Forts.)*

Vidare skulle jag vilja säga, att det torde komma den dag, då det för äfven herr Kjellberg och mig är bra att ha något att hålla oss till, det, som är stadigare att ta i än de gudar, om hvilka man hört än det ena och än det andra. Och då ber jag att särskildt få hänvisa till hvad som står 1 Kor. 15 kap., där det talas om, att han är sannerligen uppstånden och sedd af Kefas och sedan af de tolf och därefter af mer än 500 personer på en gång. *Det* förefaller mig gifva en större säkerhet än de teorier, som utslungats i kväll från en del håll. Och jag undrar, huru ett missionsarbete skulle se ut, som utginge från ett land, där ungdomen endast undervisades om religioner. Jag undrar huru herr Kjellberg själf, som är förespråkare för denna undervisning, huru han skulle bära sig åt för att omvända invånarna på Söderhafvets öar? Jag tror, att det skulle bli ett ganska tarfligt resultat, som han därvid frambragte. Eller huru skulle det hafva gått för Ansgarius om han kommit till våra förfäder med blott undervisning om en massa religioner? Hans inverkan på våra förfäder hade nog då blifvit minimal. — Vare detta nog sagdt om det, som just i första rummet hör till denna sak — den praktiska tillämpningen af motionärens teorier.

Beträffande det föreliggande utskottsutlåtandet, så finner jag mig icke tilltalad af dess motivering. Men då det icke finnes någon bättre att tillgå, så skall jag be att få yrka bifall till utskottets kläm. Och — jag vill säga detta på förhand — att vare sig uppfattningen blir för nej eller ja i kammaren, så kommer jag i hvarje fall att begära votering.

Till sist ett direkt och personligt hänvändande till herr Kjellberg, som skrifvit denna motion. Man väntar sig ju mycket af en professor, som herr Kjellberg numera är. Han säger: »Motionären (d. v. s. jag) förmenade att blott vi finge hvad han och liktänkande kalla bibeltrogen kristendomsundervisning, så blefve nog vårt folk ett verkligt kristet folk». — Något sådant har jag aldrig någonsin tänkt, ännu mindre sagt. Och det må vara förlåtligt, om man tolkar uttalanden, som riksdagsmän kunna göra på folkmöten, något felaktigt. Men då motionären har själfva Riksdagens protokoll att tillgå, själf är en så höglärd person, som därför också sätter vetenskapen högt, så

Angående införande af religionskunskap såsom läroämne vid allmänna läroverk och folkskolor.

borde man kunna påräkna, att han återgifvit hvad man menat i stället för hvad man icke vare sig menat eller sagt.

Herr talman! Jag har icke något vidare att tillägga.

Herr Leander: Herr talman! Jag vill genast från början säga, att jag icke kan instämma med eller dela den ärade motionärens åsikt i föreliggande fråga. Men om jag icke kan dela hans åsikt, så vill jag uttala mitt erkännande för det måttfulla sätt, hvarpå han här sökt framföra sina åsikter, därutinnan öfverträffande många, som velat föra kristendomens talan. Härutinnan öfverträffar han också herr Räf. Hvar och en har sitt sätt att se en sådan fråga, men för min del vill jag säga, att jag anser, att den, som för kristendomens talan, hör använda en det höga ämnet motsvarande form. Allra minst finner jag det nödigt att, såsom herr Räf nu gjort, draga in denna fråga på det partipolitiska området. Härvid skall jag be att få säga, att om något är internationellt och icke utmärkande för något särskildt parti, så är det kristendomen, som är en hjärtats sak. Den grundar sig på den enskilda öfvertygelsen, och därför kan det finnas kristna inom alla partier.

Sedan jag gjort denna anmärkning, så skall jag be att få fästa mig vid hvad som här blifvit uttryckt af motionären. Han säger: »Så länge religionsundervisningen i skolan vore dogmatisk och hvarje ord i bibeln tolkades såsom en sanning framför alla andra, gudomligt upphöjd öfver alla andra sanningar, måste hvarje barn, då det började reflektera på egen hand, förr eller senare råka ut för betänkliga inre konflikter.»

Ja, det måtte väl här icke anses förmätet, att jag något söker framhålla min egen erfarenhet. Jag skall icke fästa mig vid ordet dogmatisk i den betydelse, hvori det i allmänhet användes, ty däraf är jag ingen vän. Men jag har alltsedan barn domen lärt mig att betrakta bibeln som Guds ord utan att råka ut för dessa inre konflikter, hvarom motionären talar. Jag erkänner, att jag icke har den tankeskärpa som många andra, men jag har sökt reflektera öfver lifvets frågor äfven jag, men jag har aldrig lidit af att i bibeln läsa om Gud eller betrakta bibeln som Guds ord, utan detta har skänkt mig tröst och kraft i frestelsens och bedröfvansens stunder.

För öfrigt skall jag nu hoppa öfver alltsammans. Det vore mycket annat, som jag skulle kunna framdraga ur motionen, men jag vill endast framhålla, att man kan diskutera, huruvida skolorna börja blifva religionslösa eller icke. Men skall det finnas undervisning i religiösa ting eller religionsundervisning — såsom ju motionären påyrkar — så kan jag för min del icke förstå, hvarför man skulle utbyta kristendomen, som likväl står öfver all annan religion, mot undervisning i religionshistoria.

Jag skall också gifva den ärade motionären rätt däri, att

man icke egentligen kan tala om svenska folkets afkristning i våra dagar. Det förekommer visserligen mycken förakt för kristendomen, men å andra sidan är jag öfvertygad om, att det aldrig varit så mycket lefvande kristendom som i våra dagar, och jag tror på kristendomens inneboende kraft. Den skall ännu länge stå segrande.

Sedermera är det en fråga, som den ärade motionären har refererat ur ett föredrag af lektor L. M. Wærn — den har ju också den ärade reservanten anført här i afton: Hvari ligger felet, att det finnes så mycken råhet bland vårt folk? Ja, hvar ligger felet därtill? Jag tror, att vi måste hålla rannsaking med oss litet hvar, och jag skall icke fritaga kristendomens representanter; de kunna hafva sin dryga andel däri. Ej heller de hafva alltid visat sin tro med sina gärningar. Men jag hemställer till dem, hvilka negligera kristendomen och kanske rentaf tala illa om kristendomen och smäda kristendomen, att de ville tänka på, huruvida de icke hafva något ansvar härvidlag. Ty kristendomen, mina herrar, den förråar icke, utan kristendomen, då den mottages i sanning och då dess läror i lifvet på allvar tillämpas, då höjer den, då förädlar den, då bildar den verkligt goda karaktärer.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Thor* förenade sig med herr *Leander*.

Herr *Berg* i Stockholm: Den fråga, som här föreligger, är icke blott en af de allra ömtåligaste utan därjämte en af de allra svåraste, och min tro är, att den, som föreställer sig, att den är lätt och enkel, han har icke tänkt sig riktigt noga in i saken.

Den hufvudinvändning, som jag har mot professor *Kjellbergs* motion, är just den, att det förefaller mig, som om han velat affärda frågan något för lätt och därigenom kommit att gifva den en lösning, som efter min öfvertygelse icke är en lösning utan en skenlösning.

Den åsikt, som han i sin motion bjuder på, är den, att i skolan, äfven i folkskolan, skall det finnas två slag af religionsundervisning. För det första skall det finnas för de föräldrar, som sådant önska, »den nuvarande kristendomsundervisningen». Och i fråga om anordningen af den vill han hänvisa oss till den af hofrättsrådet *Ekman* väckta motion, som båda kamrarna under denna riksdag pröfvat och underkänt. För det andra vill han för *alla* barn införa ett nytt slags undervisning, nämligen hvad han kallar »undervisning i religionskunskap», hvilken efter hans förslag skulle vara ett ämne för sig vid sidan af »kristendomsundervisningen», skiljande sig från »kristendomsundervisningen» däruti, att det skulle, såsom det heter, vara fullständigt objektivt.

*Angående
införande af
religionskun-
skap såsom
läroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.*

(Forts.)

Angående
infrörande af
religionskun-
skap såsom
äroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.
(Forts.)

Det är i det krafvet, att den undervisning, han vill ha införad, skall vara *fullständigt objektiv*, som man enligt min uppfattning har att söka den egentliga kärnpunkten i hans förslag. Och det är det krafvet, synes det mig, som han hade bort sätta såsom sin allra första uppgift att till sin innebörd fullt klargöra. Men såvidt jag kan se, har han icke lyckats att klargöra, hvad han därmed åsyftar. Ja, han har icke ens gjort ett verkligt försök därtill. Han har på sin höjd lämnat en antydning om, huru han ville ha det. Det gör han i det uttalande, som förekommer i utskottets utlåtande, återgifvet på sid. 2 och som lyder så här: »Religionsundervisningen i skolan borde därför i framtiden ordnas på sådant sätt, att lärjungarna där undervisas icke *i religion* men *om religion*».

Jag skall mycket gärna medge, att denna ordlek är spirituell. Ett af nutidens allra svåraste och allvarligaste spörsmål, ett spörsmål, som splittrat nationer och störtat regeringar, skulle sålunda vara reduceradt till ett spörsmål om två små prepositioner. Ett *i* eller ett *om* — det skulle vara frågan. Ja, om svåra frågor vore så lätt lösta, så vore det sannerligen ingen nöd.

Emellertid är det ej min mening, att man icke skulle kunna behandla frågan så att säga ur prepositionell synpunkt. Om det verkligen är riktigt, att barn borde undervisas icke *i* utan *om* religion, borde detsamma naturligtvis också, såvidt jag kan förstå, gälla alla andra undervisningsämnen. Barnen skulle då erhålla undervisning icke *i* historia utan *om* historia, icke *i* vårt modersmåls litteratur utan *om* vårt modersmåls litteratur, icke *i* sång utan *om* sång, icke *i* slöjd utan *om* slöjd, icke *i* moral utan *om* moral. Kort sagdt, barnen skulle icke införas i, icke göra omedelbar bekantskap med verkligheten utan endast afspisas med tal om, referat af verkligheten.

En sådan omläggning af vår undervisning skulle emellertid enligt min öfvertygelse icke vara någon verklig reform. Undervisningen skulle tvärtom blifva i hög grad lidande, om man följde denna anvisning. Framför allt skulle förändringen komma att drabba de undervisningsämnen, som till sitt väsen äro af mera personlig art, emedan de icke röra blott förståndet, utan framför allt känslan och stämningen och sinnelaget. Att undervisa barn om poesi, om musik, om konst, om moral, om religion är enligt min tanke af föga värde. Nej, i sådana ämnen af mera personlig karaktär måste man framför allt gifva barnen ett lifvande intryck af att det gäller känsla och vilja och personlighet.

Hvad nu särskildt angår de båda ämnen, som här närmast äro på tal, nämligen moral och religion, så kan jag, då det är fråga om barn, icke få något verklighetsinnehåll i en s. k. rent objektiv, följaktligen äfven rent operativ undervisning. Få barnen icke på konkret sätt erfaras, att moral och religion äro något, som lefver inne i en människa, i hennes känsla och vilja,

utan bibringar man dem genom personlig likgiltighet den föreställningen, att moral och religion blott äro *vissa satser och meningar*, som gjort sig gällande hos människor under den eller den tiden och i det eller det landet och som sedermera blifvit upptecknade i böcker o. s. v., då hafva barnen icke fått någon lefvande kännedom, ja, icke ens någon aning om hvad moral och religion *i verkligheten äro*; man har afspisat dem med endast en ordkunskap, som är tom och utvärtes och därför död och ofruktbar.

Hvar och en bygger i sådana saker som dessa på sin egen erfarenhet. Så gör äfven jag. Jag har varit barnalärare nu i 42 år. Nåväl, huru mycket jag under loppet af dessa 42 år än brytt mitt hufvud och grubblat på detta viktiga och svåra spörsmål, så har det dock varit mig omöjligt att utgrunda, huru det skulle kunna gå till att i ämnen af ifrågavarande art, nämligen sådana, som äro af subjektiv och personlig art, meddela undervisning, som är hvad man kallar rent objektiv, rent opersonlig.

Ej heller har jag kunnat finna någon vägledning af hvad andra i saken tänkt och skrivit och talat. Och jag har icke kunnat finna, att motionären på något sätt kunnat klargöra, huru en dylik rent objektiv undervisning skulle taga sig ut. Motionären erkände ock under sitt anförande i dag, att han icke kunde tänka sig, att en person skulle stå och undervisa barn i religion (och väl äfven moral) och därvid icke låta sin personliga känsla, sin personliga stämning och öfvertygelse komma med. Men det är ju dock detta, som är hufvudsaken. Huru skola barnen kunna få en undervisning, som är rent objektiv, när läraren, som meddelar undervisningen, icke *kan* vara rent objektiv? Det vore en nästan vidskeplig tro på hvad som skulle stå skrifvet i en läroplan på ett schema, om man föreställde sig, att den undervisning, som barnet erhöle, kunde bli rent objektiv, ehuru den, som meddelade samma undervisning, vore subjektiv och personlig.

Hvad nu reservationen angår, har reservanten visserligen upptagit motionärens yrkande såsom sitt. Men den motivering, som han i reservationen lämnar (och som till sin karaktär, synes det mig, i viss mån afviker från det anförande, hvarmed han började debatten), den motiveringen synes mig ganska litet stämma med yrkandet.

Med fägnad har jag funnit, att han icke vill ha religionsundervisningen borttagen från folkskolan — ja, det vill ju ej heller motionären. Om nu reservanten i enlighet med det parti-program, som är hans, menar, att »*religionen* är en privatsak» — och det kan ju på sitt sätt vara alldeles riktigt, då det inre religiösa lifvet naturligtvis är rent personligt — så har han dock samtidigt uttalat, och det uttalandet hälsar jag med tillfredsställelse, att *religionsundervisningen* icke kan betraktas som en privatsak, utan måste anses såsom en viktig samhällsangelägenhet.

*Angående
införande af
religionskun-
skap såsom
läroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.
(Forts.)*

Angående
införande af
religionskun-
skap såsom
läroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.
(Forts.)

Redan det, att man fått ett sådant medgifvande från det håll, reservanten tillhör, synes mig vara en mycket värdefull behållning af frågans behandling.

Men ej nog härmed. Reservanten säger vidare, att han icke menar, att den nuvarande kristendomsundervisningen borde ersättas med en undervisning i allmän religionshistoria. Han vill tvärtom, att den af honom önskade religionsundervisningen skall syssla just med Kristus och kristendomen, till en början utslutande och allt framgent hufvudsakligen. Och när han slutligen i sin reservation vill angifva, i hvad afseende han önskar en genomgripande förändring, så stannar han, såvidt jag kan förstå, vid ett *pedagogiskt* önskemål. Han fordrar nämligen, att undervisningen icke skall hafva hvad han kallar en »auktoritativ» prägel. Han har icke lämnat någon förklaring öfver, hvad han menar med uttrycket *auktoritativ*, och jag är icke alldeles säker på, att han därmed afser, hvad jag gissat vara hans mening, och hvad som äfven är *min* mening. Men *ifall* han därmed förstår ungefär detsamma som jag, så är det följande. Lärarens undervisning måste alltid i någon mån vara personlig, den måste vara ett uttryck för hvad han själf känner. Men den måste vara personlig äfven i den meningen, att den skall visa respekt för *lärjungens* personlighet, så att läraren icke försöker att med yttre myndighet eller auktoritet liksom *tvinga på* den unga människan något, som icke naturligen lefver i henne och utvecklar sig inom henne. Det vore ju också, psykologiskt sedt, alldeles orimligt, om en lärare på ett »auktoritativt» sätt, det är med anlitage af sin yttre myndighet, skulle säga till barnen: detta befaller jag er att tro; detta förbjuder jag er att tro eller något dylikt. Det är möjligt, nej, det är visst, att man ofta försökt sådant. Men när man det gjort, har man gjort något, som är alldeles *vanmäktigt* och därför alldeles *däraktigt*. Hvar och en, som har den ringaste känsla af hvad uppfostran, hvad pedagogik vill säga, måste inse, att en undervisning af denna »auktoritativa» art är rent nonsens. Är det denna mening, som reservanten velat inlägga i sitt uttryck »auktoritativ», så tror jag, att han har alla verkliga pedagoger med sig. Men då är ock det önskemål, han uppställt, icke något, som i hufvudsak kan vinnas genom en skrifvelse till Kungl. Maj:t om en ny förordning eller en ny undervisningsplan, utan då är det något, som rör den rent personliga *pedagogiska takten*, det förhållande, i hvilket läraren personligen måste förstå att ställa sig till lärjungarnas personlighet, och de hänsyn, han bör taga till deras föräldrars berättigade känslor. De missgrepp, som i den vägen utan tvifvel mycket ofta begåtts, kan man icke tänka sig väsentligen undanröjda på annat sätt än genom ett fördjupande och höjande af lärareutbildningen, så att denna kommer att gå i verkligt pedagogisk anda och bibringa hvarje lärare en lefvande uppfattning af hvad det

innebär, att en äldre, mera utvecklad personlighet inverkar på en yngre, mera outvecklad.

Men om det är detta, som utgör den stora radikala förändring i undervisningen, hvilken reservanten önskar, kan jag icke finna, att hans önskemål står i organiskt sammanhang med det yrkande, som han uppställt i sin kläm.

Jag skall be att få tillägga ett par ord om ett uttalande af motionären, hvilken jag, som de flesta torde känna, i högsta grad personligen värderar. Såsom af motionen framgår, har ett hufvudmotiv för honom varit att befria ungdomen från sådana inre konflikter, hvilka vållas genom de skiljaktigheter, som förefinnas mellan hvad som meddelas vid kristendomsundervisningen och hvad som meddelas vid undervisningen i naturvetenskap. Jag är alldeles icke obekant med dessa inre konflikter, jag erkänner deras tillvaro. Men jag tror, att motionären betydligt öfverdrifvit deras nuvarande betydelse. Det finnes ju onekligen en motsats mellan det forntida vetande uti astronomiska, geografiska och biologiska ting, hvarpå de bibliska författarna byggde den bild, de gjorde sig af den fysiska världen, och det nutida vetande på samma områden, som vår tids forskning gifvit oss och naturligtvis äfven våra barn såsom material för *vår* fysiska världsbild. Men jag kan för min del icke tro, att denna motsättning skulle behöfva vålla *vår tids* ungdom några smärtsammare inre slitningar. Mellan religionen i och för sig och det nutida vetandet i och för sig råder ingen inre motsättning. Nej, för denna ungdom är det nog en annan konflikt, som ligger vida närmare och är vida allvarligare, nämligen valet mellan å ena sidan den *rent mekanistiska* världsuppfattningen, för hvilken allt är blind kausalitet, och å andra sidan vår andes eviga och outrotliga kraf på *en mening med tillvaron*. Och i den konflikten kan jag icke se, att ett bifall till herr Kjellbergs motion skulle bereda vår ungdom någon lättnad och befrielse.

Ifall min vän motionären, innan han väckte sin motion, hade begärt mitt omdöme därom, skulle jag nog ha kommit att säga honom, att jag icke kan sympatisera med hans förslag. Detta har jag också förut offentligen sagt. Men, såsom saken nu gestaltat sig, vill jag icke betvifla, att dess framkomst kan ha gjort nytta. Utskottets medlemmar tillhöra ju i flera afseenden vidt skilda läger, men de ha dock nu kunnat — och det vill jag uttala min tacksägelse till dem för — de ha dock nu kunnat, säger jag, enas om att diskutera ett pedagogiskt spörsmål ur pedagogisk synpunkt. Så har äfven reservanten gjort uti motiveringen till sin reservation, ehuru det förefaller mig, som om han ej gjorde det i samma grad i sitt anförande. Häraf vill jag gärna draga den slutsatsen, att vi dock numera äro så långt komna, att vi — med vissa undantag, som vi nyss ha hört! — kunna på förevarande område låta detta vara detta, låta en

Angående
införande af
religionskun-
skap såsom
läroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.

(Forts.)

Angående
inforande af
religionskun-
skap såsom
läroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.
(Forts.)

undervisningsfråga vara en undervisningsfråga och icke behandla saken med fördömande och hätskhet. Och min öfvertygelse är, att huru inveckladt och svårlöst problemet än i sig själf må vara, så skola vi dock — om man fortfarande vill behandla det på samma sätt — slutligen, trots alla svårigheter, arbeta oss fram till en ståndpunkt, där vi kunna mötas i inbördes fördragsamhet och samförstånd. Vi skulle då kunna låta ämnet stå kvar i samma linje som alla andra ämnen, och vi skulle ej behöfva för dess räkning anhålla om några undantagsbestämmelser, liksom det icke faller oss in att skrifva till Kungl. Maj:t och be om särskild föreskrift angående t. ex. en historisk undervisning, som vore »fullständigt objektiv» och mera sådant. Det vore en stor fördel, om man finge låta ämnet stå i raden af de öfriga och lyda under samma lagar samt betraktas ur samma pedagogiska synpunkt. Motionären har betvivlat möjligheten häraf. Men jag kan för min del icke hysa samma pessimistiska åsikt, att ingen enighet i förevarande sak skulle vara möjlig, som han uttalat.

Herr talman, jag ber att få tillstyrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Jansson i Djursätra: Herr talman! Det är, enligt min mening, en så viktig fråga, som nu afhandlas, att jag tror, att man kan dröja ännu ett par tre minuter för att ytterligare få tillfälle att säga några ord. Vi tala här i Riksdagen ibland om mycket, som icke på långt när har den betydelse som just denna fråga om religionsundervisningen.

När allt kommer omkring, är det i alla fall så, att det är religionen, som gifver åt människan den bärande kraften för lifvet. Och det är väl då äfven för ett helt folk af yttersta vikt, att folket har fullt förtroende till sin religion och om denna får den ärligaste och sannaste kunskap, som det är möjligt att bibringa barnen och det uppväxande släktet.

Under sådana förhållanden kan jag för min del icke förvåna mig öfver att dylika spörsmål komma upp från olika håll. Och jag tycker, att man icke kan annat än med glädje tänka på, huru denna fråga har blifvit på ett allvarligt och värdigt sätt debatterad nu i kväll. Jag kan heller icke för min del klandra motionären, därför att han framkommit med detta spörsmål. Ty det finnes saker, som man kan hafva olika meningar om, men som i alla fall det icke går att tiga ihjäl. Den ena har den ena uppfattningen och den andra har en annan uppfattning. Det är dock så, att vi i detta lifvet blott se endels och tro endels.

Beträffande nu motionärens förslag angående kristendomsundervisningen eller, såsom han uttrycker sig, religionsundervisningen, får jag för min del förklara, att jag icke kan vara belåten med, att ämnet religionsundervisning behandlas ungefär på samma profana sätt, som man behandlar hvilket annat ämne af mänsk-

ligt vetande som helst. Jag tror icke, att det går an. Är det fråga om att undervisa t. ex. i matematik, ja, då kan man ju bevisa, att två gånger två är fyra. Men när det är fråga om religionsundervisning, är det gifvet, att denna undervisning är mycket beroende på den personliga känsla och uppfattning, som läraren själf har för och om religionen.

Enligt min mening kan jag ej heller anse, att det för samhället kan vara likgiltigt, om religionen betraktas bara som en privatsak och att alla religioner äro af ungefär samma värde samt att undervisningen om de gamla folkens religioner och deras gudar och om vår kristna religion och vår Frälsare bör meddelas på samma objektiva sätt. Och jag tror ej, att vårt folk uppskattar den kristna religionsundervisningens betydelse för barnasinnets så lågt.

Tvärtom är jag öfvertygad om att hvarje moder och väl äfven de allra flästa fäder gärna se, att deras små barn få en sann kunskap om den bäste barnavännen — Frälsaren.

Därför delar jag ock helt och hållet doktor Bergs uppfattning att denna undervisning icke får vara bara en undervisning om religion, utan att läraren därvid ock måste gifva något af sin egen bästa öfvertygelse och af sitt bästa känslolif. Och tror läraren sålunda själf på de sanningar, i hvilka han undervisar, och i dessa finner sällhet, så önskar han väl ock, att lärjungarne måtte blifva besjälade af samma goda anda. Jag kan ej fatta denna sak annorlunda.

Med denna uppfattning kan jag icke heller vara med om, att etik och etik komma på ett ut, att etiken är ungefär lika god, vare sig den kommer från den ena religionen eller från den andra. Det blir nog, mina herrar, en stor skillnad, om vi t. ex. gå ut ifrån Buddhas religion eller från Kristi bergspredikan. Och det blir ock en omätlig skillnad i de båda religionernas etik.

Jag vill till sist blott i korthet säga, att jag på inga villkor vill vara med om, att religionen, religionsundervisningen och de spörsmål, som vi här behandlat i kväll, skola betraktas ur partipolitisk synpunkt. Religionen skall stå *öfver* partierna, likaväl som den står öfver allt annat. Och därför menar jag, att ingen grupp af våra kamrater får anse sig äga patent på att ha det rätta sinnet för religionen, och att de andra antingen underskatta religionen eller äro villfarande. Så böra vi icke fatta det, så böra vi icke tro eller tänka om hvarandra. Vidare är det efter min mening af allra största vikt och betydelse, att folket icke blott har en rätt uppfattning af religionen, utan äfven en sann vördnad för religionen, så att religionen och dess sanningar icke blott blifva sanningar i hufvudet, utan att de komma att utgöra den goda viljekraft, som drager människan in på rätta vägar och samhällsförhållanden. Därför är det också min öfvertygelse, att religionsundervisningen bör meddelas af lärare, som själfva

*Angående
införande af
religionskun-
skap såsom
läroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.*

(Forts.)

Angående
införande af
religionskun-
skap såsom
läroämne vid
allmänna
läroverk och
folkskolor.

tro på bibelns sanningar och ingjuta hos sina lärjungar samma anda — en lärarekår, som ger icke stenar, utan bröd, och sådant bröd, som länder det uppväxande släktet till välsignelse.

Herr talman! Äfven om jag har åtskilligt att erinra mot utskottets motivering, så ber jag i alla fall att få instämma i det slut, hvartill utskottet kommit.

(Forts.)

I detta yttrande instämde herrar *Söderberg* i Hobborn, *Erlanson*, *Johansson* i Möllstorp, *Gustafsson* i Mjölby, *Meurling*, *Sjöberg*, *Nilsson* i Linnås, *Johansson* i Häradsköp och *Henrikson*.

Herr Räf: Herr talman! På det att ingen må bli bedragen af hvad jag nyss yttrade, då jag sade mig komma att begära votering, ber jag härmed få säga, att jag med anledning af de två sista anförandena, nämligen herr Bergs och herr Janssons i Djursåtra, icke kommer att begära någon votering.

Efter härmed slutad öfverläggning gaf herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på afslag å samma hemställan och bifall i stället till den af herr Waldén afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig finna den förra propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Som emellertid herr Branting begärde votering, blef nu uppsatt, justerad och anslagen följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller första tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den af herr Waldén afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Voteringen utvisade 147 ja och 48 nej; vid hvilken utgång kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 5.

Häruppå föredrogos i ett sammanhang dels Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, i anledning af väckt motion om ävägabringande af utredning, huru vården af rikets fornsaker bäst bör ordnas m. m., dels ock Första kammarens protokollsutdrag, nr 370, innefattande delgifning af sistnämnda

kammarens beslut öfver dess andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, i anledning af en inom Första kammaren afgifven motion i samma ämne.

Därvid yttrade:

Herr Hagström: Herr talman! Jag skall anhålla att få yrka bifall till utskottets hemställan, och då denna hemställan är öfverensstämmande med Första kammarens genom nyss upplästa protokollsutdrag delgifna beslut, så hemställer jag, att den från Första kammaren gjorda delgifningen ej må föranleda särskildt beslut från Andra kammarens sida.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll herr Hagströms yrkande.

§ 6.

Till behandling upptogs nu Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 9, med anledning af herr Kronlunds motion nr 76.

Uti en inom Andra kammaren af herr Kronlund väckt och till utskottet för behandling hänvisad motion nr 76 hemställdes, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta vidtagna erforderliga åtgärder och utredningar i afseende å personalens vid de enskilda järnvägarna rättsliga ställning i af motionären angifvet syfte och därefter i den mån, detta vore nödigt, för Riksdagen framlägga de förslag, som af dessa utredningar kunde föranledas.

*Angående
personalens
vid de enskilda
järnvägarna
rättsliga ställ-
ning.*

Utskottet hemställde, att Kronlunds förevarande motion icke måtte till någon Andra kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade af herr *Söderberg* i Stockholm afgifvits mot utskottets motivering.

Efter föredragning af utskottets hemställan yttrade

Herr *Söderberg* i Stockholm: Herr talman! Jag har icke, hur gärna jag än velat, kunnat komma till annat resultat här, än utskottet i sin helhet kommit till, nämligen ett afslagsyrkande å den för öfrigt ganska behjärtansvärda motion, som nu föreligger. Jag har dock icke kunnat ena mig med utskottet om den motivering, i hvilken utskottet hemställer om afslag å motionen.

Beträffande det, som motionären här anför rörande den ställning, som personalen vid de enskilda järnvägarna intager, vill jag för det första säga, att det synes mig, att det största behofvet för denna personal är just lagstiftningsåtgärder, som för den tryggar *föreningsrätten*. Den lägre personalen har enligt

*Angående
personalens
vid de enskilda
järnvägarna
rättsliga ställ-
ning.*

(Forts.)

hvard det vill synas haft kraft nog att organisera sig i ett järnvägsmannaförbund, men den s. k. högre personalen, d. v. s. personalen med en viss kvalifikation därutöfver, är helt enkelt förbjuden att tillhöra den organisationen. Detta förbud har ju visserligen tillkommit genom en åvägabragt öfverenskommelse mellan representanter för den lägre personalens organisation och representanter för de enskilda järnvägarna, men yrkandet därpå har i alla fall framkommit från arbetsgifvarna. Om här i landet hade funnits — något som äfven framfördes från vårt håll under aftalsdebatten såsom det väsentligaste — en betryggande föreningsrättslagstiftning, som gäfvé skydd åt hvem det vara må att tillhöra den organisation, som honom bäst syntes, så skulle den personal, som det här är fråga om, icke behöfva komma i det läge, att den icke finge tillhöra järnvägsmannaförbundet. Det synes mig sålunda, som om man här i motionen kraftigt påpekat och framhåft ett missförhållande på detta område, som i de mest starka ordalag talar för, att ett dylikt lagligt skydd måste ges åt föreningsrätten här i landet.

Det, som synes mig vara en brist i motionen, är, att den endast fäst sig vid en del af personalen vid de enskilda järnvägarna, nämligen den del, som står öfver den s. k. lägre personalen. Motionen skulle för mig ha tett sig betydligt starkare, om den omramat samtliga de vid de enskilda järnvägarna anställda personernas förhållanden. Det synes mig dock, som om den personal, som nu dels genom den framförda motionen, dels på annat sätt, som kammarledamöterna nog tagit del af, gjort sig mycket starkt påmint och med styrka framhållit behovet af, att Riksdagen måtte skänka den lågon uppmärksamhet, borde något kraftigare sökt få till stånd en enhetlig organisation inom sig på något annat sätt än det, som är den förment genom förbudet om ansiutning till järnvägsmannaförbundet. Jag anser sålunda, att denna personal borde pröfva den vägen i den utsträckning, som är den möjlig.

Nu säger utskottets majoritet, att denna fråga icke lämpligen kan framföras till Kungl. Maj:t i form af någon skrifvelse, därför att den står i det mest intima samband med frågan om en arbetsaftalslagstiftning och att i en eventuell sådan lagstiftning skulle äfven de enskilda järnvägarnas personal kunna få sina angelägenheter på något sätt tillfredställande ordnade. Jag har för min del vid de förhandlingar, som ägt rum angående arbetsaftalslagen, icke kunnat finna något annat, än att denna lagstiftning icke så mycket afsåge de enskilda industriarbetarnas rättsliga ställning och möjligheter till fortfarande anställning och behållande af sina platser, som att fastmera ställa dem i något slags lagligt subordinationförhållande till deras arbetsgifvare. Det är, hvad jag tyckt mig finna, och detta har hos mig skapat den uppfattningen, att en arbetsaftalslagstiftning till väsentlig

del endast komme att lägga starkare band på personalen vid de enskilda järnvägarna, om denna skulle däri inbegripas, i synnerhet som det varit starkt tal om, att dessa företag äro af sådan beskaffenhet, att de intaga en alldeles särskild ställning. Man hade att emotse en sådan lagstiftning, som skulle binda denna personal vid de uppgifter, som den åtagit sig, och svårigheterna för densamma att kunna göra något för att förbättra sin ställning skulle kvarstå oförändrade eller rent af ökas. Detta skulle blifva utgångspunkten för en dylik lagstiftning, synes det mig, och icke så mycket den synpunkten, att man genom denna lagstiftning borde söka få denna personals ekonomiska förhållanden och arbetsförhållanden säkerställda gentemot arbetsgifvarna. Detta har för mig varit en orsak till, att jag icke kunnat gå med på den motivering, som utskottet här kommit med, där det göres gällande, att denna fråga bör lösas i samband med en allmän arbetsaftalslagstiftning. Jag är för min personliga del icke alls vän till en sådan lagstiftning, ty jag anser, att förhållandena ute på arbetsområdena bör man söka lösa på annat sätt. Därtill kommer en annan sak, den nämligen, att jag anser, att man i första hand bör inrikta sig på personalen vid statens järnvägar och söka få dess förhållande till dess stora arbetsgifvare så tillfredställande ordnad som möjligt, och att man sedan skall taga detta som utgångspunkt vid ordnandet af personalens förhållande vid de enskilda järnvägarna. Naturligtvis bör denna senare personal desslikes söka att af egen kraft lyfta sig upp till en bättre ställning, och därtill skulle komma, att Riksdagen skulle se till, hvad som äfven från dess sida kunde göras för att underlätta deras sträfvanden.

Detta är för mig de talande skälen för att icke gå med på utskottets motivering i denna fråga. Slutresultatet har ju för mig blifvit detsamma som för utskottet, trots det jag funnit, att mycket starka skäl tala för den framställning, som här är gjord i fråga om de enskilda järnvägarnas personal och hvori uttalas, att Riksdagen borde gripa in för att söka reglera denna personals ställning till dess arbetsgifvare. Jag kan icke tänka mig annat, än att den frågan får komma igen ett annat år till Riksdagen, och då tror jag det skulle vara lämpligast, att den utvidgades så, att den omfattade all personal och icke begränsades, såsom uti motionen, till en del af personalen.

Med den förklaringen ber jag, herr talman, att få säga, att jag icke har något annat yrkande att göra än det, utskottet kommit till, men dock från min sida med ogillande af dess motivering.

Herr Bogren: Såsom vi veta, är det fråga om säkerställelandet af rättsställningen för en del af personalen vid de enskilda järnvägarna. Utskottet har funnit det önskvärdt, att något kunde

*Angående
personalens
vid de enskilda
järnvägarna
rättsliga ställ-
ning.*

(Forts.)

*Angående
personalens
vid de enskilda
järnvägarnes
rättsliga ställ-
ning.*

(Forts.)

göras i detta hänseendet, hvilket utskottet också i sin motivering uttrycker, men utskottet kan icke frånkomma den sanningen, att det här är fråga om ett mellanhafvande mellan enskilda arbetsgifvare och arbetstagare. Visserligen är det sant, att dessa arbetstgares arbete är af en särskildt stor allmän betydelse, af särskildt stort inflytande för allmänheten, men det torde likväl icke vara så stort, att det påkallar ett lösryckande af lagstiftningen för denna klass af arbetstagare ifrån det stora lagstiftningsarbetet, som för närvarande pågår rörande förhållandet mellan samtliga arbetsgifvare och arbetstagare här i landet, hvarför utskottet icke har kunnat komma till annat slut än det här föreliggande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag med dess motivering.

Herr Kronlund: Herr talman! Den här frågan kan dock icke affärdas på det sätt, som min ärade bänkkamrat gjort, med det motivet, att de enskilda järnvägarna äro att betrakta som privata företag, med hvilka staten ingenting har att göra, och hvars tjänare äro likställda med alla andra i enskildt företag anställda personer.

Vi böra då komma ihåg, mina herrar, att de enskilda järnvägarna intaga en alldeles afgjord särställning i förhållande till staten gentemot andra enskilda företag. Staten beviljar koncession för de enskilda järnvägarna och gifver dem därmed ett monopol på att med uteslutande af all konkurrens bedrifva järnvägsdrift inom en viss ort. Staten beviljar de allra flesta järnvägsbolagen stora lån på billiga villkor; staten öfvar en skarp kontroll öfver materiel och öfver anläggningar, och järnvägarna få endast bedrifva sin trafik i enlighet med af staten gifna föreskrifter. Staten bestämmer maximitaxorna o. d. Alla dessa stora ingrepp i järnvägarnas förvaltning, i järnvägarnas bestämmanderätt äro naturligtvis förorsakade af hänsyn dels till de fördelar staten beviljat dem och dels till den trafikerande allmänhetens lif och säkerhet. Säkert är, att trafiken och trafikintensiteten ökas för hvarje år. För hvarje år ställas anspråken på de enskilda järnvägarnas personal allt högre och högre såväl från allmänhetens som från bolagens sida, och det synes mig under sådana förhållanden, som om man med skäl skulle kunna tycka, att, när staten öfvar kontroll öfver de enskilda järnvägarnas materiel och dylikt, staten med ännu större skäl skulle vaka öfver deras personal och åtminstone söka medverka till att bereda denna personal en litet säkrare ställning, än hvad den har. Det är dock ett lifsintresse för denna personal, som i så hög grad har i sina händer den svenska trafikerande allmänhetens lif och säkerhet, att den, om den sköter sin tjänst, icke må kunna helt godtyckligt utan några giltiga skäl afskedas från tjänsten. Man behöfver

blott betänka, mina herrar, hur framtiden för en afskedad järnvägsman skall te sig. Hans tjänst är så specialiserad och egenartad, att han är föga skickad till något annat lefnadskall, och då han under sådana förhållanden med den okontrollerade makt, som de enskilda järnvägsbolagen och deras ledare ha, utan giltiga skäl kan bli satt på bar backe, så måste väl ändå förefinnas något skäl för staten att försöka ingripa medlande och hjälpande i denna personals önskemål. Det är ju så, mina herrar, att i de enskilda järnvägsföretag, som finnas, där styrelserna utgöras af i järnvägsärenden icke förfarna personer, ledningen vanligtvis lägges i en enda mans hand, d. v. s. den, som utöfvar högsta befälet på järnvägen, eller också litar man i hufvudsak till dennes röst, och man kan i allmänhet säga, att hela denna en enskild järnvägspersonals väl och ve bero på en enda person. Det är under sådana förhållanden, som jag åtminstone funnit, att det finnes all anledning, att något här åtgöres från statens sida.

Jag är ense med herr Söderberg däri, att det lämpligaste och bästa sättet att åstadkomma en jämvikt och en säkerhet för den enskilda personalen naturligtvis vore att åstadkomma lika starka och lika berättigade organisationer på ömse sidor. Det har icke skett och kan icke ske helt enkelt därför, att en del af denna personal icke får tillhöra svenska järnvägsmannaförbundet. Det är nog en viss missuppfattning af min motion, som från herr Söderbergs sida gör sig gällande. Min motion har visserligen betonat, att de personer, som särskildt äro uteslutna från svenska järnvägsmannaförbundet och från de fördelar förbundets medlemmar ha i den permanenta skiljemannanämnden, äro särskildt i behof af hjälp från statens sida; men jag påpekar å andra sidan och ifrågasätter, att hela denna apparat, som är igångssatt mellan de enskilda järnvägarnas arbetsgifvare och svenska järnvägsmannaförbundet, skall kunna användas jämväl för den återstående delen af personalen, och att för hela personalen denna idé skall kunna utvecklas och fullständigas till att omfatta icke allenast de frågor, som nu kunna afgöras af skiljemannanämnden, utan äfven i allmänhet de frågor, som kunna anses utgöra ett lifsintresse för denna personal.

Det är sålunda för hela denna de enskilda järnvägarnas personal, som min motion skrifvits. Därför hade jag verkligen hoppats, att herr Söderberg skulle kunna ha instämt i det syfte, min motion afsåg. Jag ger herr Söderberg fullkomligt rätt i, att det resonemang, som utskottet fört för ett afstyrkande af min motion, nämligen ett hänvisande till pågående utredning och undersökning, icke i den mån, som här är fråga om, kan bereda denna personal de fördelar och den ställning, som åsyftats.

Då jag emellertid icke har något medhåll från utskottets sida, skall jag icke tillåta mig att göra något yrkande i saken.

*Angående
personalens
vid de enskilda
järnvägarnes
rättsliga ställ-
ning.*

(Forts.)

Angående
personalens
vid de enskilda
järnvägarna
rättsliga ställ-
ning.

(Forts.)

Herr Bogren: Herr talman! Motionären säger här själf i sin motion: »Visserligen synas de allra flesta järnvägsförvaltningar hafva behandlat personalen humant och välvilligt och icke missbrukat sin tämligen oinskränkta maktbefogenhet gentemot personalen.» Dock påvisas ett eller annat fall, då ett sådant maktmissbruk har förekommit. Några sådana konkreta fall ha icke andragits inför utskottet, åtminstone icke sådana, att utskottet funnit sig däraf manadt eller ens funnit anledning att nu framlägga förslag till särskilda åtgärders vidtagande häremot. Utskottet har fullväl insett den fara, som allmänheten kan utsättas för t. ex. genom en strejk från järnvägspersonalens sida, ifall dess medlemmar därtill tvingas genom en mindre välvillig behandling af förvaltningarna, men utskottet har då tänkt på, att här pågår ett arbete äfven för åstadkommande af en lag mot allmänfarliga strejker, och inom den kategorien måste väl denna personal falla. För att få fram ett sådant lagförslag, har man framställt som villkor, att den personal, som mister strejkrätten, skulle säkerställas genom skäliga löner för sina befattningar, genom pensionsförmåner o. s. v. Hvad det senare beträffar, torde väl personalen vid de enskilda järnvägarna i allmänhet ha denna förmån, och godtyckliga afsättningar torde icke så ofta, utan kanske endast i mera sällsynta fall förekomma. Emellertid ha icke dessa fall varit för utskottet påpekade, åtminstone icke i den grad, att utskottet kunnat komma till annat slut än det föreliggande. Jag yrkar fortfarande bifall till utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad, framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall därtill men med ogillande af motiveringen; och fattade kammaren beslut i enlighet med den förra propositionen.

§ 7.

Andra kammarens andra tillfälliga utskotts häruppå föredragna utlåtande, nr 9, med anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående omarbetning af giftstadgan den 7 dec. 1906, blef af kammaren godkänt; och skulle jämlikt 63 § riksdagsordningen detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas Första kammaren.

§ 8.

Till bordläggning anmäldes:

Statsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 85, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:t:s proposition angående godkännande af förslag

till aflöningsreglemente för tjänstemän vid statens vattenfallsverk, nr 86, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående reglering af löneförhållandena vid väg- och vattenbyggnadsstyrelsen m. m.,

nr 87, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående de medel, af hvilka pensioner, som jämligt lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänsteinnehafvares rätt till pension komma att beviljas befattningshafvare i patent- och registreringsverket samt vid tullverket äfvensom i försäkringsinspektionen skola utgå,

nr 88 i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anläggande af ett statens kraftverk vid Alfkarleby, och

nr 89, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslag under riksstatens femte hufvudtitel;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 32, angående åtgärder för anskaffande af ny tomt för riksbanksbyggnad i Kristianstad m. m.,

nr 35, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde hufvudtiteln gjorda framställning angående pensionering af extra provinsialläkare m. fl. jämte en i ämnet väckt motion,

nr 36, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition angående ny stat för folkskolläraernas pensionsinrättning m. m., dels ock återremiss af punkten 10:o) af bankoutskottets utlåtande nr 18,

nr 37, i anledning af vissa Kungl. Maj:ts propositioner rörande pensioner och understöd å allmänna indragningsstaten, och

nr 38, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkten 1:o) af utskottets utlåtande nr 30 i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om bankrörelse och till lag om ändrad lydelse af 10 § i lagen den 5 juni 1909 angående emissionsbanker, dels ock i ämnet väckta motioner;

sammansatta lag- och jordbruksutskottets utlåtande, nr 1, i anledning af dels Kungl. Maj:ts propositioner nr 70 med förslag till lag om ändrad lydelse af 1 kap. 2 § lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom, äfvensom om ändringar i och tillägg till 4 kap. samma lag m. m., samt nr 68 med förslag om ändring i och tillägg till grunderna för förvaltningen af vissa kronan tillhöriga vattenfall, dels ock en i anledning af sistnämnda proposition väckt motion;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 110, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stadga om skjutsväsendet jämte en i ämnet väckt motion, och

nr 111, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående visst undantag från gällande bestämmelser om tiden för skjuts-entreprenader;

Andra särskilda utskottets utlåtande, nr 2, i anledning af

Kungl. Maj:ts proposition, nr 200, angående ordnande af undervisningen i arkitektur vid konsthögskolan m. m., samt i anledning af inom Riksdagen väckta motioner i ämnet; samt

Andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, i den till utskottet återremitterade frågan om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utlånande af postsparbankens medel för beredande af tillfälle åt mindre bemedlade personer att skaffa sig jordbruk eller bostäder.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:
herr *Persson* i Tällberg under den 15 maj och
» *Johansson* i Jönköping under likaledes den 15 maj.

Kammarens ledamöter åtskildes härupå kl. 11,53 på natten.

In fidem
Per Cronwall.